

Г 608. 361/482

ИЗДАНИЯ ОБЩЕСТВА ИМ. М. КАЧКОВСКОГО
ВО ЛЬВОВѢ.

Съчень и Лютый 1929. Ч. 482.

ЗА СИРОТОЮ
БОГЪ
СЪ КАЛИТОЮ

Драма въ 6 дѣйствіяхъ (актахъ)

НАПИСАВЪ

І. Я. ЛУЦЫКЪ

ЛЬВОВЪ, 1929.

Изъ печатни Ставропигійского Института
подъ управленіемъ А. И. Яськова

За редакцію отвѣчаетъ: Миронъ Сем. Заяць.

3580
3 IV 29

„Полное Собрание Сочинений Ив. Наумовича“

повинно находится
въ каждой родинѣ и каждой читальнѣ.

Суть то высокоцѣнный творы, они будять у читателя сознание людскаго достоинства, подносятъ и укрепляютъ духа, промовляютъ до розуму каждого и мають великій впливъ на добре выхованье молодѣжи.

До сего часу вышло тихъ творѣвъ 7 книжокъ (выпусковъ). Каждая зъ нихъ составляе для себе цѣлѣсть и **стоитъ 2.50 зл.**

При замовленью **наименше 3 книжокъ** (одного тома), — цѣна ихъ **разомъ 6 зл.** безъ пересылки.

За одинъ томъ (3 выпуски) въ хорошѣмъ переплетѣ въ полотно и зъ золотымъ написомъ на хребтѣ — **цѣна 9 зл.** безъ пересылки.

Полное Собрание Сочинений И. Наумовича може служити яко **дуже цѣнный подарокъ** чи то по случаю **святъ, именинъ, чи вѣнчаній** (яко придане для „молодыхъ“) и пр.

Если желаете добра своимъ дѣтямъ и мати радѣсть зъ нихъ, не пожалѣйте купити имъ творы И. Наумовича.

Кто займется **роспродажею книжокъ** получитъ **отповѣдный опустъ.**

Изданія Общества им. М. Качковского во Львовѣ

Мѣсяцы: Сѣчень и лютый 1929 г. Ч. 482.

МОЛИСЯ!
ТРУДИСЯ!

УЧИСЯ!
ТРЕЗВИСЯ!

За сиротою Богъ съ калитою

Драматична картина

изъ народнаго житья, съ спѣвами,

въ 6 дѣйствіяхъ (актахъ)

написавъ

І. Я. ЛУЦЫКЪ

ЛВОВЪ, 1929.

Изъ печатни Ставропигійского Института въ арендѣ А. И. Яськова.
За редакцію отвѣчае: Миронъ Сем. Заяць

Отъ Издательства Общества им. М. Качковскаго во Львовѣ.

Съ симъ черговымъ числомъ, т. е. ч. 482, выпускаемъ книжочку О-ва им. М. Качковскаго, драму **І. Я. Лудька**, подъ заголовкомъ: „**За сиротою Богъ съ калитою**“.

Передъ войною та драма була выдана въ Перемьшлѣ, але и скоро розпродана цѣлковито, бо ей часто представляли у насъ на сценѣ любительскій театральнй кружки, а кромѣ того ей охотно купували для читанья, бо своимъ содержаніемъ, формою, языкомъ и живыми сценичными картинами, она добре надаея и для представленья и для читанья. Отже и не диво, що, коли стало вѣдомымъ, що наше О-во приступае до выданья ежемѣсячныхъ книжочокъ, высказано съ многихъ сторонъ желаніе, чтобы переиздало драму „За сиротою Богъ съ калитою“.

Въ той драмѣ живо, правдиво и красно представлена думка-идея, що чужа кривда не загрѣе и що, въ концѣ концѣвъ, на того, кто збыткуеся надъ сиротами, спадае кара Бога.

Та драма такъ уложена, що можно ей представляти на сценѣ въ мѣстѣ чи на селѣ актерами-любителями. Она тутъ выдана сповна, якъ появилась въ своемъ попереднемъ выданью, лишъ съ деякими необходимыми змѣнами, котрыхъ вымагають нові часы, положенье, условія и обставины. При представленью ей можно бы, если бы заходила потреба, деякі сцены скоротити або и опустити.

Найлѣпша и найкрасша театральна пьеса (штука) може стратити на сценѣ всю свою цѣннѣсть и красу, еели не буде вдограна, якъ належится, якъ повинна.

Потреба найспособнѣйшихъ актерѣвъ и актриссѣвъ для каждой роли въ драмѣ. Потреба, чтобы всѣ они свой роли добре выучили и якъ найудачнѣйше передали на сценѣ. И, наконецъ, потреба, чтобы сама сцена була якъ

найвѣрнѣйше устроена и прибрана, або, якъ то называеся, удекорована. Удача представленья залежить сильно и вѣдь досвѣдченого и здѣбного управителя (режиссера) цѣлого представленья.

Все то wymagaє часто много труда и стараній и часу, але въ случаю повной удачи дає участвующимъ повне удовлетворенье.

А що до самой игры, то остаєся лишень сказати коротко одно: она має представляти на сценѣ правдиво дѣйстне людске житье. Она вѣрно и точно має вѣдповѣдати духови драмы и самѣй житьевѣй правдѣ. Отже тутъ дуже важными суть и слова и способъ говоренья и рухи (жесты) и ухарактеризованье (одѣжь, костюмы и взагалѣ виѣшній видъ и выгядъ) и все поведенье на сценѣ тыхъ, що грають свои ролі, а головно, щобы все у нихъ выходило на сценѣ свободно, натурально, просто и правдиво, якъ въ самѣмъ житью, — словомъ — щобы всей аудиторіи, т. е. присутнѣй публицѣ, здавалося, що всѣ актеры и актриссы на сценѣ не грають, а жиють и дѣлають на правду. Тогда така гра справдѣ есть въ повномъ значенью слова штукою (искусствомъ), якъ повинна бути.

Ся драма „За сиротою Богъ съ калитою“ выходитъ за два мѣсяцѣ: сѣчень и лютый, 1929 р., слѣдуючій книжечки будутъ выхидити за поодинокій чи подвѣйніи мѣсяцѣ, въ зависимости вѣдь своего объема, но такъ, щобы наші члены и подписчики получили книжечки сповна, правильно и на часъ за всѣ мѣсяцѣ въ роцѣ.

Слѣдуюча книжечка готовится для печати.

Журналъ „Наука“ выходитъ теперь выпусками по одному за каждыи три мѣсяцѣ, т. е. за каждую четверть (кварталь) року. Першій выпускъ „Науки“ за сей роцъ (1929), именно за мѣсяцѣ сѣчень—лютый—мартъ, вскорѣ выйде.

Книжечки и журналъ „Науку“ и взагалѣ всѣ выданья О-ва получаютъ теперь лишь тѣ его члены и подписчики, котрѣ точно платять свои членскій взносы чи подписну плату.

Редакція.

Дѣйствующіе особы:

Никола Держакъ, лѣсній.

Григорій, его братъ, селянинъ.

Марта, донька Никола.

Иванъ, наймитъ Никола, сирота.

Лесь, **Тимко**, **Илько**, сыны Григорія.

Олеца, богата газдыня, бездѣтна вдова.

Податковскій, писарь громадскій.

1-ый Дружба,

2-ий Дружба.

1-а дѣвчина, **2-а дѣвчина**, **3-ья дѣвчина**.

1-ый косарь, **2-ий косарь**, **3-ий косарь**,

Почтарь.

Селяне, **селянки**, **дѣвчата**, **парубки**, **музыка**.

Дѣся въ селѣ, на Руси.

Межи актами: 1, 2, а 3 — минае рокъ, межи 4 а 5
два роки.

Право представленья, перепечатанья и перевода
чи передѣлки — застережено.

А К Т Ъ І.

С Ц Е Н А І.

(Хата Николы, такъ устроена и упорядкована, що видно въ ней достатокъ. При екринь, на лавь, сидитъ Никола, слабый, Марта на лавь пряде).

Никола, Марта.

Марта: Ой, славити Бога, вамъ нынѣ лекше, тату. День еще одинъ, чи другій — и зновъ прийдете до силъ, до здоровья. Недаромъ молила я за васъ Матѣнку Божу тай таки вымолила вамъ помилованья.

Никола: Най Богъ тебе, Марто, надгородитъ за твое добре сердце. И менѣ здаеся, що троха полекшало; добре кажешъ — еще день-два, и цѣлкомъ добре менѣ буде. Та не мы самі распоряджаемъ собою, мы въ рукахъ Божихъ, а може Его свята воленька схоче взяти мою грѣшну душу на той свѣтѣ — нічого не вдѣмъ...

Марта: Нѣ, тату, такъ не говоритъ! Таже Богъ милосердный, Вѣнь знае, що безъ васъ нема менѣ житья на свѣтѣ. Де бы найшла я собѣ мѣсця, що почала бы сама, одна, бѣдна сиротина? Нѣ, татку, не вмрете вы; скорше менѣ, якъ вамъ, покрые земля очи.

Никола: Щира твоя бесѣда, Марто, а нерозумна. Безъ мене, кажешъ, нема житья для тебе? Дитино! ты житоньки теперъ лишь зачинаешъ... Не бѣйся сирѣтства: „За сиротою Богъ съ калитою“, говорятъ люди. И я лишився самъ одинъ, безъ роду и куска хлѣба, а не загибъ на свѣтѣ. И ты не загинешъ, хоть мене нестане.

Найдутся добрі люди. Не одному зробивъ я добре, чей же и они ще сердце маюють. Потужишь, поплачешъ, тай забудешъ на старого батька...

Марта: Татку, не говоритъ въ таке, не кривдѣть мене, бо жаль бере сердце. Що, я мала бы васъ забути? Та що тутъ говорити! Таже и гадки нема, щобы вамъ мало стати гѣрше. И лѣкаръ сказавъ, що незаобавки буде вамъ цѣлкомъ добре. Отъ лѣпше побѣжу, прикличу кого зъ сосѣдѣвъ, бо самѣй треба розглянутися по господарствѣ, а потѣмъ и про обѣдъ подумаемъ...

Никола: Добре, доню, прикличь менѣ стрыя Гринька — у мене маленька орудка до него!

Марта: Не гнѣвайтесь, татуню, та у мене що на серцю, то и на языцѣ. А чого то стрый Григорій все такій нахмуренный, що неразъ ажъ гейбы лякъ бере вѣдъ него. Я, по правдѣ сказати, чогось боюся его троха, щось якбы мене вѣдъ него вѣдпихае. А якъ зачне на свою бѣду жалуватися, то хоть зъ хаты тѣкай.. А жалуватися нема чого: Давъ Богъ майно хороше, найбѣльше на цѣле село, и поля и худѣбки — всего подостаткомъ.

Никола: Всякій есть люди на свѣтѣ. У одного така вдача: все нарѣкае на бѣду, хоть бѣды не зазнавъ. Такій и мѣй братъ. Та сердце у него золоте! Ему завѣривъ б я и не знати що. Иди-жь, доню, иди; най Богъ тебе веде.

Марта: А васъ най чѣмъ скорше приведе до здороья та силъ, на мою радѣсть и втѣху... *(вѣдходить).*

С Ц Е Н А II.

Никола *(амѣ одинѣ).*

Никола: Бѣдна дитина! Анѣ въ гадцѣ ей, що мой години почисленй. Такъ за день чи два прѣйдеся стати передъ судъ Божій. Не жаль менѣ житья, та жаль ей лишати. Бѣдна, замучится журбою надъ моею могилою..

(*По хвили, поважно и тихо*): Благословивъ Ты, мене, Боже, майно яке таке по менѣ лишится, та — грѣшъ не заступитъ серця дитинѣ. Хоть не чуждѣ, а свой таки приймутъ до себе, а все таки гѣрка доля сирѣтска. Та вѣрю я сильно, що Ты, Боже, не покинешь сироты моеи. Ты маешь милосердіе надъ пчѣлкою малою, надъ пташинкою, Ты неразъ матеръ заступаешь, — Тобѣ передаю отъ-сю мою, однѣсеньку дитину! (*Входить Григорій*).

С Ц Е Н А Ш.

Никола и Григорій.

Григорій: Добрымъ здоровьемъ витаю тя, брате. Якъ чуешься нынѣ? Чи полекшало?

Никола: Давъ Богъ якосъ лекше. Сѣдай, Гриню. Що жъ тамъ коло тебе чувати?

Григорій: Зле, що разъ то гѣрше! Кѣнцѣ якосъ не сходяться. Працюю, гарую, та — хѣсна нема. Бѣдуй-горюю до суду вѣку!

Никола: Не гнѣви Бога, Гриню. Таже твоя праця стократно оплачується! Люди называють тебе першимъ богачемъ въ селѣ, а я знаю добре, що говорятъ правду. Не гнѣви Бога, вдоволяйся тымъ, що маешь, и не забагай бѣльше.

Григорій: Люди говорятъ — кажешь? Не вѣрь! Я закленуся чѣмъ свѣтъ стоить, що у мене и шелюга нема.

Никола: Дай спокѣй, Гриню. Така уже твоя вдача. Неразъ чувъ я вѣдъ тебе то, що теперъ чую, и неразъ сказавъ, що теперъ скажу: Гриню, здайся на волю Божу, не жалуйся на бѣду!.. Та я маю до тебе дѣло — и кто знае, чи не послѣдне въ сѣмъ житью!..

Григорій: Чому послѣдне? Чи умирати хочешь? Пожди, смерть не прийде такъ скоро — таже лѣкаръ...

Никола (*перерываючи*): Дай спокій лѣкарєви! Для спокою Мартусѣ сказавъ вѣнъ то. Бѣдна дѣвчина! по що ей журба мае затроювати мой послѣднй хвилй. Лѣпше, нехай ажъ по моей смерти пѣзнае то горе, чєй же лекше буде го тогды знєсти. Лѣкарѣ сказавъ менѣ, що нема уже для мене ратунку.

Григорій: Братє мѣй!

Никола: Не жаль менѣ умирати: нажився я и неразъ уже, а десять разъ каждой днини думавъ о смерти тай вѣчнѣмъ спочинку тамъ — за гробѣмъ. Чєй зѣйдуся тамъ зновъ съ небѣжкою та пятьма сынами-соколами, що одинъ по другѣмъ пѣйшли до ямы. Та жаль лишь Мартусѣ — кто займєся нею, якъ мене нестане?

Григорій: Николо! Чи забувъ ты на мене? Чи чужй я тобѣ може?

Никола: Нѣ, Гриню, и на тебе я лишь здаюся, замкну я очи — будь ты ей батькомъ, не дай ей вѣ обиду. Золоте у ней сердце, та розумъ еще молодой. Прийми ей охотно, а Богъ заплатитъ тобѣ. „За сиротою Богъ съ калитою“, — може сирота принесє ще бѣльше долей до твоей хаты.

Григорій: Николо! бути може, що Богъ схоче тебе взяти съ сєго свѣта. Та, вотъ, я клєнуся тобѣ крестѣмъ святымъ, що для Марты буду бѣльше батькомъ, якъ для своихъ дѣтей. Не бѣйся за свое майно, а дбати буду, щоби и его приросло.

Никола: Майно у мене не величке. Ты знаєшь, що служивъ я цѣлый свѣй вѣкъ, тай гадки не мавъ нйколи, щѣбъ купувати поле. Комужъ було ходити коло него? Я вѣчно вѣ лѣсѣ, Мартуся недавно якъ вѣдъ землй вѣдрѣсла; по моей смерти приѣдєся ей и сю хату кинути. Но за то придбавъ я дещѣ гроша. Рѣкъ за рокомъ, зѣбралося двайцять чѣтыри сотки — то цѣлый маєтокъ. Тѣбѣ передамъ все, а ты пильнуй! Еслибы грѣшь той пропавъ, Мартуся лишилася бѣ безъ шєлюга.
(*За спєною чути голосъ писаря*: А-га! а-га! господарь

дома?) Поглянь-но, брате, ктось кричить на подвѣрью
Чи то не писарь?

С Ц Е Н А IV.

*(Ть самѣ и писарь, убранный нѣбы зъ панска, а скдлько
можна, найменьшнѣше: капелюхъ подѣрванный, одинъ кар-
манъ выверненнѣй и виднѣ дѣру, але въ ковнѣрику и краватицѣ).*

Писарь, Никола, Григорій.

Писарь: Гм! tego, мостердзьею! Якъ ся маете?
Добрый день!

Никола: Витайте въ хату! Що жъ нового прино-
сите намъ, пане писарь?

Писарь: Эге, tego, мостердзьею! Зачувъ я, що сла-
буете — прійшовъ навѣдати *(сѣдае на лавку)*.

Никола: Спасибѣгъ за ласку!

Писарь. Такъ, панье, то обовязокъ. И Письмо каже,
що потреба вѣдѣдати слабого, накормитися у голод-
ного и жаждущоу помочи пити, такъ... Ну, и якъ же
тамъ tego — вмирати хочете? Не часъ еще, мостердзьею,
не часъ!

Никола: Кому часъ, а кому нѣ. Силь нема, уже пѣд-
доптався я, а теперь...

Писарь: Монструдзьею! Нема силь — то оковитки
съ перцемъ; то лѣкъ у мене единый. Прійде колька —
динъ келишокъ и якъ рукою вѣдняло. Болить голова
— порційку, монстердзьею... тень tego — ажъ лекше
стане на серцю!

Григорій: Може и ваша правда. Добре то кажуть:
горѣвка грѣе, горѣвка холодитъ, але и броить часами.
И вы, пане писарь, якъ бы меньше знали ся съ нею, то
може бы меньше лиха наводили на громаду.

Писарь: Гм! мостердзьею, не чую добре, що го-
ворите, але я если и выпью, то тѣлько для здоровья.
Ну, и не святой чоловѣкъ, тень tego, — кому ся то не
трафить!

Никола: Въ саму пору принѣсь васъ Богъ до моеи
хаты. Чоловѣкъ уже старый, пора бы подумати...

Писарь: Такъ, такъ, ясна рѣчь, панье, теґо, тестаментъ! Такъ, такъ, параграфъ 715 ustawy... гм, теґо, ага!—„о регуляци ржекъ и тестаментуфъ“. О, знаю я то, знаю... Я, имярекъ, будучи при здоровомъ умѣ...

Никола: Казати се легко, но варта бы и написати.

Писарь: И то добре, въ годинахъ урядовыхъ...

Никола: По що всего того? Напишитъ, що цѣлый мѡй маетокъ, всего дваццять чотыри сотки, записую моей дочцѣ...

Писарь: Ага, теґо, панье, паниѣ Мартѣ, гм, паниѣ Мартѣ! (До себе: Дваццять чотыри сотки: гм, село можна бы купити).

Никола: Пишитъ, якъ знаете, а опѣкуномъ установляю своего брата Григорія. Ему вѡддасте папѣръ, якъ буде готове...

Писарь: Розумѣю. Тѡлько еще почислю пѡсля параграфѡвъ кошта коштѡвъ и додатки до коштѡвъ додатковыхъ.

Григорій: Що крутишь, Податковскій? на село людей дурити!

Писарь: Монстердзьею, вѣрьте ми, що не кручу. Параграфъ 715 ustawy ...ага, заразъ... „Окренгове міністерство штемплевой комиссиі въ Варшавѣ“ диктуе кошта.

Никола: О коштахъ потѡмъ; чи ось братъ, чи я самъ, чи Марта, не скривдимо васъ.

Писарь: О такъ! шановна и ласкава добродѣйка, мого, монстердзьею, серця, панна Марта... для нихъ зроблю все радо, навѣть и дармо.

Григорій: Дайте спокѡй съ дурною балаканиною. Идитъ, пишитъ лѣпше, то и кошта скорше будутъ.

Писарь: Добре кажете! хотя можна, якъ то каже параграфъ 715 ustawy табулярно-штемплевои, кошта впередъ зложити.

Григорій: Не накидайтесь, Податковскій, бо плюнемъ на все. Кромѣ васъ еще найдется ктобы потрафивъ написати, що треба.

Писарь: Слушна рѣчь, монстердзьею. Но чи кто, тень того, напише такъ, якъ я? До того тра науки, тра права!

Григорій: Цѣкавый я дуже, где то вы вивчили того права!

Писарь: Якъ то, монстердзьею! Рокъ бувъ я депендентомъ у депендента депендентского заступника депендента у нотаря. Чи мало практики? Го, го, го, чи одно то я завѣщаніе робивъ? Самому графови!

Григорій: Иди, иди, Податковскій, до мѣста людей дурити,

Писарь: Панье, того, уже я пѣшовъ бы, кобы лишъ, того, хоть на папѣрь, и якъ ся каже... того, бо ми щось дуже голова и ноги, того...

Григорій: Знаю якои ты пѣшь! Иди, скажи жидови, най дасть на мѣй коштъ твого клятого лѣкарства. Письмо передъ вечеромъ, щобъ було у мене!

Писарь: Що розумъ, то голова! Слово, того, сказалисте дуже мудре. Но менѣ пора, того, утѣкати; обовязки, служба... Пращайте! (*Выходитъ*).

Никола: Славити Бога, що ся вынѣсь!

Писарь: А, того, монстердзьею, чи за 6 чи за 8?

Григорій: Що такого?

Писарь: Панье, того, не знаю, за кѣлько, за 6 чи за 8, чи може, чтобы бѣльшій мало вальоръ, за 12?

Григорій: Богъ знае, що кажете, говорятъ ясно!

Писарь: Нѣбы, того, при писанью тестаменту, при штемпляхъ...

Григорій: Штемпля тутъ не треба, чого хочете?

Писарь: Нѣбы то, якъ ся каже, у Гершка...

Григорій: Пишйтъ, якъ хочете, и у Гершка.

Писарь: Але, панье, того, не знаю, якъ властиво сказати; за кѣлько бы казати дати того атраменту?

Григорій: Що жъ вы за писарь, що не маєте чорнила!

Писарь: Ха-ха-ха, того, не о тѣмъ атраментѣ бѣсѣда, що до пера, тѣлько о тѣмъ, що то такъ для вѣд-свѣженья горла!

Никола: Бодай васъ Богъ милувавъ! Если ид о то, то пій уже, за кѣлько самъ знаешь, а скорше иди зъ хаты.

Писарь: Монстердзьею, слово, що уже иду! Я хотѣвъ, того, тѣлько для точности запытатися, бо все при свѣдкахъ, пѣсля параграфа 715 уставы (*Выходитъ*).

С Ц Е Н А V.

Никола и Григорій.

Никола: Еще одну рѣчь маю тобѣ сказати. Ты знаешь Ивана? Сиротою трирѣчнымъ взяла его моя небѣжка за свого, при менѣ и вырѣсь. Дай, Боже, всѣмъ такихъ дѣтей, якъ той сирота. Неразъ я думавъ, що не треба лѣпшого мужа для моеи Мартусі якъ Иванъ, та боявся згадувати дочцѣ. Най сама выбирае. Но Богъ учувъ, вѣдай, мою молитву. Я пѣзнавъ, що Иванъ и Мартуся любятся сердечно. Бѣднїй! Крыются передъ окомъ батька: боятсь, що не дамъ дочки за прїймача та сироту. Не дастъ менѣ Богъ дивитися на счастье моеи дитины, най же хоть поблагословлю ихъ ще передъ смертію. Иванъ ще разъ мае ставати пѣдъ мѣру, та его не возьмутъ: у него одна нога ушиблена. Въ мясницѣ пора бы имъ пѣдъ вѣнецъ стати — якъ думаешь?

Григорій: Роби, якъ знаешь. У тебе свѣй розумъ. Иванъ тверезый, честный, мають грѣшь на початокъ. Най ихъ Богъ благословить!

С Ц Е Н А VI.

Тѣ и Марта.

Марта: А що, татоньку, правда, що вамъ навкучилось мене ждати? Була бы скорше прїйшла, кобы не той писарь. Лазить за мною, якъ теля за коровою; все

придивляеся моимъ панскимъ рукамъ. Теперъ вийшовъ зъ корчмы, пьяный якъ... та конче мене цѣлувати въ руку. Дала жъ я ему панску руку! ажъ пять пальцѣвъ видно, а заточився ажъ пѣдъ плѣтъ Когутихи.

Никола: Добре такъ причепѣ! Най не пхае пальця межи дверѣ, бо, звѣстно, притиснуть. *(До Григорія)* Гриню, пѣйди, постарайся, щобъ Податковскій не розтрубѣвъ цѣлому селу о тѣмъ, що було мѣжъ нами, а потѣмъ вернися и уложимо гараздъ цѣле дѣло. *(Григорій вѣдходить)*.

С Ц Е Н А VII.

Тѣ самі, кромъ Григорія.

Марта: Давно уже хотѣла я васъ, татоньку, просити: сказати тому писареву, чтобы уже разъ переставъ до мене залищатися! Отъ, и колись, колибъ не Иванъ, то не була бы я поспекалася тои прибуды!

Никола: Добре, доню; найду я, може, такого, що тебе оборонитъ вѣдъ того напасника. Но теперъ прикличь менѣ Ивана — и ему де-що треба сказати. *(Марта виходить)*.

С Ц Е Н А VIII.

Никола *(самъ одинъ)*

Пѣшла! Вѣдна, сердечна и честна моя доня... Слабнуть, чую, мои силы, та може, еще выстане ихъ на то, чтобы пѣддати дитинѣ хотъ надѣю счастья. А потѣмъ твоя, Отче, да будетъ воля свята!

С Ц Е Н А IX.

Никола, Иванъ, Марта:

Иванъ: Слава Іисусу Христу! *(Цѣлуе въ руку Николу и стае побѣдъ него, Марта же стае съ другою стороны)*.

Никола: Слава на вѣки! Що жъ, Иване, бувъ ты въ лѣсѣ?

Иванъ: Всюда гараздъ, шкоды нема ніякои. А вамъ якъ нынѣ, здужаете, чи нѣ? хиба лекше стало?

Никола: Одинъ Богъ знае, куда веде насъ та що для насъ лѣпше. Одному дае майно велике, другому бѣду; одному добрыхъ дѣтей, другому — ось якъ бы менѣ — гѣршу дае дитину.

Марта (*заломлюе съ диву руки*): Боже, чѣмъ же я васъ такъ обидѣла? (*закривае лице запаскою и отирае слезы*).

Никола: Марто! Иване! неразъ вы мене пытали* чого я не здужаю. Теперъ я вамъ скажу: я слабый изъ грызоты, що маю таку лиху дочку тай такого невдячного наймита. Для васъ бувъ я всегда отцемъ, а вы цурались мого серця...

Марта: Таточку! що вы таке кажете?

Никола: Я кажу щирю правду, Мартусю. Ты хотѣла укритися передъ окомъ отця, та око отця не дасть ся обманути. Вы крылися съ тымъ, що любитесь обое...

Иванъ: Святе ваше слово, свята ваша правда, и крытися тутъ нема съ чѣмъ. Я не вѣдъ нынѣ люблю Марту, и она, може, — на погибель свою, — полюбила пріймака та наймита. Я знаю, що чорно вѣдплатився я вамъ за ваше добре серце, но серцю годѣ приказувати. Богъ за то свѣдокъ, що любовь наша була честна и чиста, якъ слеза дитины. Не мѣгъ я признатися до неи передъ вами, даруйте, а нынѣ я поїду далеко, утечу зъвѣдси, — чей полекшае на чужинѣ...

Никола: Слухай, Иване, и я бувъ сиротою и научився поважати сирѣтство. И я вырѣсь на твердѣмъ куску чужого хлѣба, и тому сироты не цураюся. Ты хочешъ ити гетъ вѣдъ мене, тѣкати? Нѣ, лишися, лишися! Одну доньку я маю, а ты менѣ бувъ за сына. Кто замкне мой очи, якъ и ты пойдешъ? Нѣ, Иване! если любишь Марту, а она тебе любить — я — отецъ моей дитинѣ!.. То жъ, нехай васъ Богъ благословить! Може

сиротинѣ буде щаститися за сиротою — може за нею буде самъ Богъ съ калитою!

Иванъ и Марта (*цѣлуютъ руки Никола*): Отче!

Никола (*держитъ ихъ руки въ своихъ. Уважати треба, щобы Иванъ и Марта уставились бокомъ, абы видно було ихъ лица и щобы не закрывали собою Никола*): Такъ, мои дѣти! Не дѣждуся я, може, вашого пѣбранья-вещья, та хотъ васъ, обоихъ, заручу. Ты Иване, трудися еще рѣкъ; до войска ты не возьмутъ, а по роцѣ — до вѣнця. А теперь, (*Протягае надъ ними руки*) най благословить васъ Богъ на небѣ, най дае вамъ съ росы и воды, въ найдалъшій поколѣннѣ! Най цвите въ хатѣ вашей любовь и згода, достатокъ и спокѣй! Жійте такъ, якъ старався я жити, и памятайте на сю послѣдну, може, пересторогу вашого отця! Опѣцѣ Божѣй передаю васъ — Богъ най буде вашою надѣею — аминь!.

(*Завѣса падае — конецъ 1-го акту*).

А К Т Ъ П.

С Ц Е Н А I.

(*Сцена представляе вѣлку околицю. На серединѣ керниця. Кѣлька дѣвчатъ бере воду*).

Хоръ дѣвчатъ.

Якъ шнурочокъ чорнѣ брови

Чомъ ся внизъ спушили?

Чомъ ся мой карѣ очи

Слезамы залили?

Болить мене сердце тяжко,

Прійдется вмирати, —

Ой, бо хочуть мене конче

За нелюба дати.

Плыньте жъ, слезы, плыньте пѣснй,
 Тугу заливайте,
 Мому сердцю молодому
 Вбиватись не дайте.

Нехай я ся повеселю,
 Нѣмъ пѣдъ вѣнецъ стану,
 За нелюбомъ, закѣмъ скоро
 Якъ той цвѣтъ зѡвяну.

Дѣвчина I: Диво то, дѣвчатка! якось теперь и спѣвъ не иде, якъ перше. Заспѣваемъ неразъ, бувало, ажъ улица ходитъ; а нынѣ — жалься, Боже!

Дѣвчина II: Та кому нынѣ и спѣвати?! Перше, бувало, якъ Мартуся затягне ажъ луна иде, а голось якъ дзѡночокъ.

Дѣвчина III: Не до спѣву ей, не до спѣву! Вѣдколи померъ старый Никола, цѣлкомъ инша стала. До никого и словечка не скаже, а все плаче и плаче.

Дѣвчина II: И чого жъ бы се? Та жъ, предсѣ, жаль минеся, а бѣды она чей не знае! Мой татуньо казали, що старый Никола записавъ ей великий грошй. Тай не на чужй пѣшла руки — все до своихъ.

Дѣвчина I: Дай spokѣй! волѣла бы я до пекла стрѣмголовъ полетѣти, якъ дѡстатися до хаты Гринька. Вѣдколи ставъ вѣйтомъ, то нй совѣсти у него, ни сердца, не дае бѣдной дѣвчинѣ spokoю: роби и роби — ажъ руки млѣють.

Дѣвчина II: Та меньше о роботу,—Марта не лѣнилася до ней съ малку. Но тутъ есть щось гѡршого. Хиба не чулисте, що Гринько хоче конче выдати Марту за писаря Податковского?

Дѣвчина I: Але, кажешъ! Не вѣрь. То, вѣдай, тѡлько люди такъ говорятъ.

Дѣвчина II: Люди говорятъ? Говорятъ, не говорятъ, а тѡлько такъ есть. Сама Марта казала то моей матусѣ, сама я на свой уши чула, а ты кажешъ, що люди тѡлько такъ говорятъ!

Дѣвчина I: Але жъ хиба Бога въ серцю не мае.
Та жъ небѣщикъ благословивъ ей съ Иваномъ.

Дѣвчина II: И що съ того? Якъ чѣпився писарь
вѣйта, день и нѣчь не дае спокою: „Вѣддайте за мене
Марту, тай вѣддайте!“ А бѣдной дѣвчинѣ якъ оса на
очи лѣзе — годѣ ся спекати.

Дѣвчина III: А що жъ буде съ Иваномъ?

Дѣвчина I: Богъ святыи знае! Нынѣ пѣшовъ до
до мѣста, до бранки, кто знае... Татуньо кажуть що
якъ писарь съ вѣйтомъ наваряють пива, то и съ ушиб-
ленною ногою до войска возьмуть.

Дѣвчина II: Бѣдна дѣвчина! Не дармо то каже
пѣсня (*спѣвае*):

Насчасна я сиротина,
Безъ батька, безъ мати,
Хотять мене, молодую,
За нелюба дати.

Лѣпше менѣ въ сыру землю
Головку зложити,
Якъ на свѣтѣ за нелюбомъ
Дрѣбнѣ слезы лити.

Чому-сь менѣ, моя мати,
Долю завязала?
Чомусь мене, молодую,
За нелюба дала?

Радше менѣ камѣнь въ воду,
Радше най загину,
Якъ съ нелюбомъ маю жити
Хоть одну годину.

Дѣвчина I: Охъ, лишечко жъ мое! Заговорились,
заспѣвали, а то уже вечѣръ — треба тѣкати.

Дѣвчина II: Най тѣкае той, кому спѣшно. Менѣ
не пильно. У мене нема вечеромъ съ кѣмъ въ садку
стояти.

Дѣвчина I: Нѣбы то у мене есть.

Дѣвчина III: А я хотьбы и хотѣла, не можь — садка нема!

Дѣвчина II: Ха-ха-ха! бѣднй вы. А Михайло Балухъ и Олекса — чого такъ часто ходять нашою улицею? Имъ не туды дорога.

Дѣвчина I: Крутятся, видно, бо хотять ся на тебе надивити.

Дѣвчина II: Отъ, выдумала!

Дѣвчина III: Певно, що выдумала, бо уже есть такій, що за часто приходитъ до васъ сокиру ладити. *(За сценою чути: „Ганко, Ганко, а бодай тя! та ходи!“)*

Дѣвчата: Ой, тѣкаймо, бо ще и бити стануть! *(Водходять).*

С Ц Е Н А II.

Марта *(входитъ съ противной стороны, переходитъ вольно на передъ сцены и спѣвае);*

У мене чудь-очи
Та брови шовковій,
И серце дѣвоче
И жаръ въ нѣмъ любви.

Та очи залила
Горенька слеза,
И въ серце засѣла
Тяженька журба!

Чому жъ я такъ тяжко
Мой вѣкъ проклинаю,
Чомъ серцю такъ важко,
Чого жъ я рыдаю?

Того я рыдаю,
Того я сумна,
Що долий-розмаю
У мене нема.

(По хвили говоритъ):

Ой, тяжко спѣвати тоту пѣсню! Не знала ей перше. Батеньку мѡй, якъ бы ты вставъ теперъ съ гробу и глянувъ на свою дитину! Чому не пукло мое серце тогды, якъ краялося при твоємъ гробѣ? Чому не залип мене гѡркй мой слезы? Кѡлько жъ я бѣдна, мусѣла уже вытерпѣти! Но все то знесу, кобы лишъ озбутися того Податковскаго. Чи подумала бы я коли, щобы рѡднй мѡй стрый неволивъ мене ити за него? Та жъ ты самъ, батечку, поблагословивъ мене съ Ивановъ, для чого жъ люди хотять насъ розлучити? Не дай, Боже, загинути сиротинѣ, змилосярдися надѡмною, бо Ты одинъ — моя надѣя послѣдня! (*За сценою чути: „Эге — тень-тего, ходимъ туды, панье вуйцье, при керницѣ и спѡчнемо троха“*). Несчастье мое! То иде дядько, та еще и съ писаремъ. Пѡйду хиба и сховаюсь отъ тамъ. поки не пѡйдуть, а потѡмъ стану дожидати Ивана. (*Выходитъ*).

С Ц Е Н А Ш.

Григорій и Податковскій.

(*выходятъ съ противной стороны*).

Григорій: Отъ-туть пристанемъ, бо втомились дуже ноги Богу дякувати, що дѡсталися уже до дому.

Писарь: Тымъ бѡльше, що дѣло, монстердзьею, удалося дуже хорошо. Що розумъ, панье вуйцье, то голова!

Григорій: Тихше говори, бо и стѣны днесь уха мають. Такъ и треба було волоцюзѣ: не можна добромъ — лихомъ зробишь.

Писарь: Слово, панье, що розумъ — то голова! Не дармо васъ черезъ мене выбрали вѡйтомъ!

Григорій: Мовчи, не хочу о тѡмъ знати. Я не пхався на вѡйтѡвство — самй хотѣли. Не хочу, щобъ люди говорили, що писарь зрбивъ мене вѡйтомъ.

Писарь: Гм, монстердзьєю, то нйчого дивного. То, тень-тего, при выборах писарь всегда перша голова. Писарь розписуе, писарь, панье, tego, пѳсла параграфа 715 уставы — гм, tego, — ага, нидемизаційной, збирае голоса, пише до самого пана старосты, гм — вы то самй видѣли!

Григорій: Ну-ну, добре-добре; та бѳльше, щобы я не чувъ того вѳдъ васъ!

Писарь: Такъ, то цѣлкомъ пѳсла параграфа 715 уставы — гм, tego... Но, але менѣ, якъ же то, панье вуйцье, добродѣю, чи не пора бы слати съ ручниками?

Григорій: Я не бороню — шли собѣ, куда хочешь.

Писарь: Гм, tego, бо я бы гадавъ тамъ, tego, монстердзьєю, тамъ, де серце; я радъ бы вашу братаницю, панну Марту.

Григорій: Про мене шли до кого хочешь, хотьбы и до Марты. Менѣ радше якъ позбутися лиха. Але все таки совѣсть не позволяе менѣ вѳддати дѣвчину за тебе.

Писарь: Пане начальнику, то есть образа гонору. Я, наколи ся ожению, стану найпоряднѣйшимъ на цѣлу околицю. А по друге, вы знаете, що, тень-тего, рука руку мые: вы менѣ поможете въ томъ дѣлѣ — я вамъ помогу въ другѳмъ. Вы слухайте мене, а певно надѣйтесь, що зробите грошики и будете, тень-тего, паномъ.

Григорій: Роби, якъ знаешь! Одного лиха збудуся зѳ села — пѳйде волоцюга, а на дѣвчинѣ не богато менѣ залежить. Тѳлько съ горы кажу, що изъ ей приданого не дѳстанешь ани гроша!

Писарь: Якъ то? Прецѣнь, монстердзьєю, гм, tego, прецѣнь Марта, т. е. моя будуча панѣ Податковска зъ Держаковскихъ, мае, тень-тего, невеличке придане! Я самъ, панье, пѳсла параграфа 715 уставы, — ага, консумпційно-акцизовои, писавъ власною рукою...

Григорій: Знаю я о томъ добре. Но если-бы не я, не дѳставъ бы ты нйколи Марты, а прецѣнь говоришь вегда, що тобѣ ходить о Марту, а не о грошй.

Писарь: То, панье, теґо, правда свята, а въ разѣ потребности, по́сля параґрафа 715 уставы, — гм, не знаю... ага! школьно-копытковой, готовъ я ствердити словомъ гонору, но, але, тенъ-теґо, нынѣ жена безъ посагу то — кепско.

Григорій: Хочешь — не хочешь, выбирай!

Писарь: Помалу, помалу, монстердзьею, до вѣйта вѣйтъ не пѣйде; говорятъ: „святый спокою, гараздъ съ тобою!“ Монструмдзьею, чоловѣкъ, якъ я, урядникъ и правникъ, зваживши, тенъ-теґо, высоке урожденье мое и, панье, теґо, гѣднѣсть панй зъ Держаковскихъ Податковской, мушуся урядити, дѣмъ прибрати. А тысячка, то нѣчо, то багателя! Ну, що-жъ, панье вуйцье, вы нѣчого не говорите?

Григорій: На дурницѣ нема вѣдповѣди. И шелюга не дамъ!

Писарь: Але жъ, монстердзьею, я шелюга не хочу. Борони Боже, кривдити васъ, панье вуйцье! Але, гм, теґо, по́сля параґрафа 715 уставы... ага, „куця коні“, отъ такъ, на слово, 900 и могоричъ. Но, якъ-то, вы ити хочете, пане вѣйте?

Григорій: Иду; кажутъ, що съ пьянымъ и дурнымъ не договорисься!

Писарь: Монстердзьею, если бы менѣ кто иншій важився то сказати, го-го-го! панье, образа гонору паньствоваго урядника, криминаль, параґрафъ 715! Але урядникъ вѣдъ урядника все прійме, по пріятельски най буде 800 золотыхъ.

Григорій: Не буде!

Писарь: И 750 не буде?

Григорій: Не буде!

Писарь: А 700?

Григорій: И того не буде!

Писарь: А 650 зл. также нѣ?

Григорій: А нѣ!

Писарь: Но, паньє, tego, монстердзьєю, вуйцьє, тень-тего, я нє розумью! Хоть цѣлымъ сердцемъ люблю панну Марту, але любовь безъ гроша...

Григорій: Слухай, Податковскій, надоѣло менѣ твое говореньє. Хочешь, бери Матру, я дамъ тобѣ 600 зол. приданого, хоть знаю, що та сумма пѣйде на горѣвку.

Писарь: О, борони Боже! — нїколи. Я — чоловѣкъ тверезый, мѣгъ бы и медаль дѣстати за умѣрковану мѣрнѣсть. Гм, паньє, tego, я хотѣвъ разъ навѣтъ и присягнути...

Григорій (*перерываючи*): Ага, коли хотѣли тебе за горѣвку съ писарства нагнати.

Писарь: Нѣ, слово чести, монстердзьєю. не тогда, а днемъ пѣзнѣйше, таки съ доброй воли. А тѣлько егомость казали, що мене не допустятъ до присяги И, разумѣся, присяга для пѣяковѣвъ, а не для людей тверезыхъ. А коли, монстердзьєю, вѣддамъ свое сердце паннѣ Держаковскѣй...

Григорій: Говори, „Держачцѣ“ — яка тамъ менѣ панна!...

Писарь: Ну, такъ, але, tego, оно лѣпше выглядає: Шляхта — Податковскій — Держаковскій...

Григорій: Хочешь, шли съ ручниками — скорше сбудуся клопоту.

Писарь: Гм, що жъ маю робити, безъ страты нема нїчого на свѣтѣ. А если бы, паньє, tego, панна Марта не хотѣла... Га?

Григорій: Що? не хотѣла? Поки я жию на свѣтѣ, въ моей хатѣ дѣся то, що я схочу. Не пѣйде добрымъ способомъ — лихимъ пѣйде! (*Вѣдходитъ*).

С Ц Е Н А IV.

Писарь (*самъ*): Монстердзьєю, жѣнка, якъ цукерокъ — що кажу? — якъ келїшокъ чистой якъ скло рафинированной горѣвки! Гм, буде житьє хоть на пѣвроку, а потѣмъ... возьмуся за дурного вѣйта. Монстердзьєю!

недармо казавъ панъ староста: „Податковскій, ты высоко скончишь!“ (*спѣвае*):

Нема надъ мой станъ! —
 Каждый писарь панъ!
 Пише скарги и контракты,
 Рѣжнй письма, рѣжнй акты.
 Нема надъ мой станъ, —
 Каждый писарь панъ!

Якъ комиссія прїѣде,
 Писарь першій всюда пѣйде
 Свѣдкѣвъ кличе-призываетъ,
 Першій всюда вѣнъ буваетъ.
 Нема надъ мой станъ, —
 Каждый писарь панъ!

А якъ прїѣде до выборовъ,
 Вѣнъ, безъ сварки и роздорѣвъ,
 Все зъ выборовъ съ выяжетъ
 Якъ кишенья власна скажетъ.
 Нема надъ мой станъ, —
 Каждый писарь панъ!

А покѣнчатся выборы --
 Тамъ ти слава и гоноры!
 Тамъ тоасты и „виваты“
 Оковитковъ тра спивати!
 Нема надъ мой станъ, —
 Каждый писарь панъ!

А якъ мусишь разъ умерти,
 То хотѣвъ бы я по смерти —
 Вже зъ привычки и звычайю —
 За писаря стати въ раю.
 Нема надъ мой станъ, —
 Каждый писарь панъ!
 (*Спѣваючи послѣднй слова, вѣдходитъ*).

СЦЕНА V.

Марта (*выходитъ съ плачемъ*): О, Боже мой, Боже! Що прійшлося менѣ учути? Татоньку мой, чи на то лишивъ ты мене, щобы чужі люди торгувалися о мене, та за твой грошій? Та тяжю, тяжко жити сиротинѣ! Добру раду радять собѣ дядько съ писаремъ, та нічого зъ тои рады! Я радше загину нѣжъ выйду за кого иншого якъ за Ивана! Ой, кобы то лишъ вернувъ вѣнь скорше! бо щось дуже неспокойно бѣся мое сердце! . . . (*спѣває*):

О, Боже великій, о, Боже единый,
 На мене сирѣтку згадай!
 Будь батькомъ, опѣковъ, бѣдной сиротины
 Въ поталу несчастну не дай.
 Споглянь на тѣ слезы, що вѣчно вмывають
 Сирѣтскіи очи мой:
 Они то мольбою до Тебе взлѣтають,
 То жъ радо ихъ, Отче, прійми!

СЦЕНА VI.

Марта и писарь, (*котрый уже въ серединѣ спѣву, незамѣченный Мартою, входитъ*).

Писарь: Добрый-день, а властиво, гм, того, хотѣвъ я сказати, добрый полудень, чи то, якъ ся каже, добрый вечѣрь!

Марта (*до себе*): То кара Божа съ тымъ чоловѣкомъ! зновъ зачне свое залицянье. Але такъ му вѣдпалю, що му и ручникѣвъ ся вѣдхоче!

Писарь: А, монстердзѣю, якъ то красно панна **Марта** спѣває! Я съ далека почувъ и тому вернувся. Тѣлько така сумна пѣсня, що мене слово гонору, ажъ за сердце хапнула.

Марта: Нехай весѣльной той спѣває, кому весело, а менѣ, бѣдной сирѣтѣ, лишъ сумна пѣсня судилася!

Писарь: Та нѣбы, тень-тего, оно добре и посумувати часомъ. Та бувають хвилѣ, монстердзьею, коли треба-бы конче повеселѣти.

Марта: У мене тѣ хвилѣ давно минули!

Писарь: Ну, але, того, монстердзьею, можуть еще вернути. Отъ, якъ бы присватався, наприкладъ, тень-тего, якъ то кажуть, якій красный хлопець, гм, кровь съ молокомъ, а до того...

Марта: Вы знаете, що я уже засватана, тому и не треба менѣ другого сватанья.

Писарь: Монстердзьею, сватанье — то, якъ бы, тень-тего, сказати, — контрактъ купна. Поки нема задатку, прийде другій, дастъ бѣльше, бере... Монстердзьею, якъ прийде женихъ красшій, въ кутъ съ першимъ!

Марта: Та то лишь бѣда, що не трафится менѣ другій.

Писарь: Не трафится? О, не журится! Я, монстердзьею, самъ знаю такого, що за вами, панно Марто, давъ бы собѣ, тень-тего, и не знаю, що зробити.

Марта: Кто жъ то такій, если можна поспытати?

Писарь: О, чоловѣкъ дуже високо поставленный, паньствоый урядникъ, гм, монстердзьею, съ комиссаромъ вѣдь староства за пань-братъ, ученый, го-го-го-а хлопець якъ лялечка! А що? правда, ажъ любо слухати! Ха-ха-ха, не то що Иванъ!

Марта: Бути може. Но скажѣтъ, кто се такій. Може и не видѣла я красы такой, а може и не схоче хлопки-сироты!

Писарь: Монстердзьею, любовь, любовь — то така рѣчь, що на все забути приказуе, — и на шляхоцтво и на науку.

Марта: Коли годѣ вѣдь васъ звѣдатися, кто се такій, що хоче таку високу честь сиротѣ вѣдати!

Писарь: Правда, честь велика! О, монстердзьею, щобы було, если бы тымъ женихомъ бувъ — гм, тень-тего, — я самъ?

Марта: Я такъ то и знала вѣдь першого вашого слова. И вѣдповѣдь у мене та сама, яку вы уже неразъ чули. Дайте собѣ освятити воду тай вѣдчепѣтся вѣдь мене! Не глузуйте надъ сиротою, бо Богъ васъ покарае. Не важьтесь слати ручникѣвъ, бо наберетесь гань бы. А будете ще лазити за мною, то стережится Ивана, бо — несчастье ваше!

Писарь: Такъ вы кажете? Та такъ менѣ платите за то, що, я, монстердзьею, забудь на свою науку, урядъ и шляхотство и хотѣвъ вамъ такую честь оказати? Пождѣть, монстердзьею, пождѣть! А Иванови... *(За сценою спѣвае Иванъ: пѣсня стае щоразъ голоснѣйшою постепенно якъ приближаеся):*

Я люблю мою дѣвчину хорошу якъ цвѣтъ:
Ей голосъ — то дзвѣночокъ, що сребломъ звенить;
Ей око — то зѣрничка, що съеае въ ночи;
Ей брови — то красоты веселой дуги.

Надъ горы, смереки, надъ власный топѣръ,
Люблю я дѣвчину гарнѣйшу вѣдь зѣръ,
За голосъ-дзвѣночокъ, за чудную бровь,
Житѣ и всѣ блага вѣддати готовъ!

Марта *(до писаря, котрый прислухуеся пѣсню, но наклѣли она тихне, хотѣвъ бы вѣдойти):* Пождѣть-но хвильку, пане писарь, скажете заразъ Иванови то, що менѣ на него хотѣлисье сказати.

Писарь: Монстердзьею, потому, того, — теперь нема коли... У мене обовязокъ! *(Оглядаеся на всѣ стороны, узрѣвши Ивана, уходитъ).*

С Ц Е Н А VII.

Марта и Иванъ.

Марта: Наконецъ я таки дѣждалася тебе! Кѣлько аплакалася я нынѣ. Такъ тяжко цѣлый день на сер-

цю! Та, дякувати Богу, ты уже тутъ. Отъ-такъ, Иване, най сповнятся слова татка нашого. Поберѣмся, хоть дядько бѣснуеся. Най тамъ! Хоче — лишѣмъ ему всѣ грошѣ; дасть Богъ милосердный — голодомъ не помремо. А чого жъ ты такій сумный, Иване?

Иванъ: Ты и не гадаешъ, якѣ чорнѣ хмары повишли надомною. Такъ то теперъ, часъ тобѣ повѣнчатися; та — не зѣ мною!..

Марта: Иване, що се ты кажешъ?

Иванъ: Марто! не судилося намъ жити разѣмъ — менѣ взяли до войска!..

Марта: Матѣнько Божа! (*Кидаетя до него*). Скажи, чи такъ? то правда?

Иванъ: Такъ, то чиста правда, якъ Богъ на небѣ Твоѣй стрѣй и писарь хотѣли позбутися знайды изъ села и — позбулись! Не плачь, Марто, не вбивайся, така, видно, воля Божа! Ктє знае, чи була бы ты счастлива за мною. Я поѣду. Забудь мене. Подай другому ручники, а будешъ счастлива.

Марта (*вдходитъ вѣдъ него*): И ты се менѣ кажешъ? Ты, щось ся менѣ клявъ тѣлько разъ? А теперъ вѣд-пахаеть вѣдъ себе?

Иванъ: О, нѣ, я все однакѣй. Но бѣль и горе ти-снуть мое сердце, я несчастный на вѣки! На що жъ менѣ дивитися на твое несчастье? Марто, знай, я поѣду, але, поки житья мого, то тебе не забуду!

Марта (*бере его за руку*): Иване, глянь на небо: тамъ высоко, той, котрый поблагословивъ насъ на вѣки. Тогды я сказала, що буду твоею всегда, и притѣмъ останусь. Я кленуся Богомъ святымъ, що буду твоею або — нѣчию. Не зѣйдемся тутъ, зѣйдемся колись на небѣ. А лишатися менѣ въ селѣ — нема чого. Идешъ ты зъ села — и я поѣду. Якъ знаешъ, на третьемъ селѣ жѣе моя тета, сестра небѣщки мамы. Кѣлька разъ переказувала она, щобы я перейшла до неи. У неи добре сердце. Сама одна жѣе она, поѣду туда, а може лекше буде переносити горе — и ждати тебе!.. Ще

сеи ночи підкину село, утечу — може колись щасливою поверну до него! А теперь... *(співає)*:

Прощай, село ты рідне,
Ты счастье, ты мой рай.
Тобѣ я шлю, въ послѣднѣ:
Прощай, прощай, прощай!

Иванъ *(співає)*:

Прощай, моя хатино,
Где глянувъ я на свѣтъ,
Закимъ тебе покину
На много, много лѣтъ!

(Обое співають):

А ты, о, Боже, Боже нашъ,
Могучій и единый,
Зойтися тутъ намъ знову дашъ
Въ счастлившѣй чей годинѣ.

Молитва наша въ небѣ, тамъ,
Несеся сиротою:
Та мы все вѣримъ, що и къ намъ
Прійдешъ Ты съ калитою.

Коли жъ получить зновъ насъ тутъ
Супружья счастье гоже,
То вдячній сердца ся внесуть
Хвалити имя Боже!

(Завѣса падає — конецъ другого акта).

А К Т Ъ І І І.

(Сцена представляє роздорожье за селомъ. На роздорожью крестъ. Можна также представити таку саму сцену, що була въ попередньому актѣ, але въ такому разѣ уже въ другому актѣ повиненъ находится крестъ на виднѣмъ мѣстѣ).

С Ц Е Н А І.

Косари *(съ косами, стоятъ на передѣ сцены и спѣвають):*

Дзень косами, дзень-дзень-дзень!
 Поки ще сіяє день,
 Поки руки не помлѣли,
 Поки косы не ступѣли.
 Хоть съ чола пѣлются поты,
 Ну-ко, дружно до работы!

Дзень косами, дзень-дзень-дзень!
 Поки ще сіяє день.
 До труда клепаймо косы,
 Кладѣмъ збѣжье у покосы;
 А якъ нивоньки дѣжнемъ —
 Цвѣтъ-вѣнокъ си увіємъ!

(Одинъ голосъ):

Бо на свѣтъ такъ буває:
 Кажде дѣло ся вѣнчає,
 Каждый трудъ ся оплатитъ —
 Лишь охочо, братья, жнитъ!

(Всѣ):

Такъ жнімъ,
 Такъ жнімъ,
 У косы звенімъ!

До труда клепаймо косы,
Кладѣмъ збѣжье у покосы!
Бо на свѣтѣ такъ буває:
Кажде дѣло ся вѣнчае,
Каждый трудъ ся оплатитъ —
Лишь охочо, братья, жнѣть!

Такъ жнѣмъ,
Такъ жнѣмъ,
У косы звенѣмъ!

I. Косарь: Давъ Богъ дождатися жнивѣ, славити Его за то! Ось день за днемъ: мине лѣто, настане осѣнь. Скѣлько жъ то разъ стававъ я съ косою на нивѣ, а де подѣлися тѣ часы? Такъ то и съ житьемъ нашимъ: прѣйде осѣнь, зима — бувай здоровъ!.. Ось, и старый Никола Держакъ: два роки тому назадъ ще державъ прямо, наразъ подтяло косою — все пропало...

II. Косарь: Помяни, Господи, его душу. А честный бувъ человекъ. Шукай на сто миль, не найдешъ такого другого. Але жъ бѣдна его Марта! Не съ великою, видно, выгоды покинула она нашего вѣйта та поѣшла изъ села. Шкода дѣвчины!

III. Косарь: Не бѣйся! Добре не поспуеся такъ скоро. Але бѣльше шкода Ивана: нѣ съ сего нѣ съ того — до войска иди. Видно, щось то муситъ бути!

II. Косарь: Та що жъ могло бы бути? Цѣла штука писарева! Захотѣлося пѣякови сватати Марту, та ну-жъ, — позбутися Ивана!

I. Косарь: Але за Мартою такъ жаль бере чоловіка! А до того теперъ она кругомъ бѣдна: грѣшь пропавъ, сама одна, безъ роду, безъ всего.

III. Косарь: Що кажете, грѣшь пропавъ?

I. Косарь: До чиста! Якъ горѣла тамтого тыждня хата Гринька, годѣ було де що выратувати. Гринько боявся грошей давати на чужѣ руки, боявся и въ скринѣ ховати, — звычайно, всяко буває, то и державъ

грошій за образомъ. Въ огни годѣ було знати, що хапати, и — все погорѣло. Марта лишилася безъ гроша. А и Гринько добре не вийшовъ.

II. Косарь: Та що не добре! Хата, стодола, збѣжье, — все заасекурогане. Побудуе собѣ хоромы, не то що будынки. А тѣлько то складавъ старый Никола! Ночи, бувало, не доспитъ, грѣшъ въ скриню пряче, а тутъ — припадокъ тай годѣ.

III. Косарь Этъ, заговорилися, а пора ити дальше. Сонце уже высоко. Скорше зачнешь — скорше скѣнчишь.

I. Косарь: Ваше слово, ваша правда! Ходимъ!
(*Выходятъ*).

С Ц Е Н А II.

(*Съ другой стороны надходятъ*): **Григорій, Лесь, Тимко, Илько.**

Григорій: Сонце стало уже высоко. Сыны мой, ажъ тутъ пѣдвѣвъ я васъ, а зъвѣдси передъ вами три доороги — для каждого инша. Идѣтъ въ свѣтъ, мои сыны; трудѣтся, працюйте, добивайтесь долѣ!

Лесь: Тату, позвольте промовити слѣвце та запытати, чи не лѣпше було бы намъ лишитися при васъ? По-що ити въ свѣтъ та лишати все, що такъ миле серцю?

Илько: Правда твоя, брате, жаль ити въ чужѣй свѣтъ, коли привыкъ чоловѣкъ до своихъ. А и дома, що десять рукъ то не чотыри. Не давъ Богъ дотеперь загинути, и дальше не дастъ.

Тимко: Тай долѣ шукати не такъ то легко. Не одинъ шукавъ, пытавъ, та не допытався до дому бѣльше. Може и намъ котрому замѣсть долѣ пѣшле Богъ сыру могилу. Все лѣпше було бы лячи межи своими.

Григорій: Дѣти мои! Правда, жаль отцеви въ свѣтъ широкѣй васъ пускати, та мусить такъ бути. Хоть прѣйшовъ огонь, допустъ Божѣй, хоть все погорѣло. ли-

шилася кервава праця, яку для васъ ховавъ я. Ось, теперъ пускаю васъ свѣтомъ: идѣть, працюйте на своѣ хлѣбъ. Я даю вамъ на початокъ грѣшъ приличнѣй — каждому даю по шесть сотъ золотыхъ. Однако упевнѣть мене, що зъ гроша того не выдасте ані шелюга дармо, що будете горювати, якъ я горювавъ и бився и добивався куска хлѣба.

Илько: Отче, вы змалку учили насъ щадити: будьте певнѣй, що вашої праці не змарнуемъ.

Григорій: Добре, дѣти, а теперъ идѣть! За грироки на сѣмъ мѣсци, якъ нынѣ, скоро свѣтъ, я васъ жду. Тутъ зойдемся и каждый розкаже, якъ и де найшовъ свою долю. *(Дає каждому гроши, підходить до Тимка).*

Тимко: Возьмѣть, вы, тату, тѣ грошѣ, а я лишуся при васъ. Що зъ грошей дитинѣ, якъ нема серця материнского, нема серця отця рѣдного? Кто васъ подпоможе, кто утре слезы вашѣ? Тату, возьмѣть тѣ грошѣ, а не вбивайте серця, дайте остатись при собѣ!

Григорій: Сыну мой, твое слово хватае за душу. Але такъ мусить бути, и то подъ угрозою утраты мого благословенства. Я кажу вамъ, дѣти мой, идѣть! А я зѣ старою матерію трудитися буду. Зачну вѣдъ початку, може еще що придбаю. Може котрому изъ васъ не дасть Богъ счастья, то еще найдется кусокъ хлѣба. Скоро той часъ минеся и зойдемся зновъ.

Лесь: Идемъ, тату, та ще разъ глянемо на рѣдне село. Кто знае, чи всѣ повернемо сюда.

(Спѣвъ):

Голубко-нене, ты сынѣвъ
Крести вѣ далекій путь,
Щобъ Богъ счастливо ихъ довѣвъ,
Благати не забудь!

Барвѣнку-руты подъ вѣкномъ
Въ городцѣ ты посѣй,
Зроси слезовъ и власнымъ тхомъ
Що рана го огрѣй!

Если зѣйде барвѣнокъ той,
Сынѣвъ зѣ дороги жди.
Если же нѣ, то вѣ упокой
Ихъ душу помяни!

Григорій: По що, дѣти, завдавати тугу серцю? Идѣть! Часъ недовгій, вернете еще до дому — Богъ ласкавъ. А грѣшъ шануйте. Памятайте, що проклявъ бы я дитину, що не умѣе пошанувати кервавицѣ отця. Три дороги передъ вами: выбирайте каждый тоту, яка ему близша и до вподобы. (*Смы вѣдходять*).

С Ц Е Н А III.

Григорій (*самъ*).

Не такъ бы то прашатися отцеви съ дѣтьми. А прецѣнь якась сила гонить мене. Я самъ не знаю, куда повернутися. Може подальше вѣдъ тыхъ грошей полекшае серцю. День и нѣчь не маю спокою: все Никола стоитъ передъ очима. Не я виненъ — дурна дѣвка занастила свою долю. А грѣшъ... прочъ вѣдъ мене лиха гадко; не мучь мене! (*Задумуеся*). Они пѣшли и не знаютъ, якѣ грошѣ понесли съ собою. Той огонь!.. Тяжко менѣ, а прецѣнь такъ мусѣло бути. Сталось — пропало. А ты, маро, счезай съ очей! (*Зновь задумуеся на хвилю*). Чогось менѣ тяжко, щось давить, душно... Нѣ хвилѣ спокою... Га! зновь? що се? чи я дитина? Чи розуму нема уже у мене? Чого боятися? Нѣкто не дѣзнаеся! Нѣкто? А сей крестъ? На нѣмъ Богъ — Вѣнъ все знае! Я помолюся, вѣдпокутую, вѣдпрошу на старѣсть. Не для себе я то зробивъ, а для нихъ — для дѣтей моихъ. (*За сценою чути: Эге, монстердзѣю, шукавъ я васъ, шукавъ!*) Яка мара его сюда несе? Правда, ему належится Юдинъ грѣшъ! Най бере, дорожитися не стану. Най бере все, та лишь най кидаетъ село, най иде — може полекшае!

С Ц Е Н А І V.

Григорій и Писарь.

Писарь: Сынѡвъ, панье, теґо, выправили? гм, чувъ я, добре, панье дзьею, добре!

Григорій: Слухай, Податковскій, скажи, на що ты менѣ влѣзь въ дорогу? Не знавъ я тебе — я бувъ чоловѣкомъ, а теперь...

Писарь: Гм, теґо, монстердзьею, якъ той каже, хотѣли сказати инакше. Не знали мене — чоловѣкомъ не були. Бо, панье, теґо, чоловѣкомъ безъ гроша — слово, панье, — и дудка не варта. А теперь, коли всего повно, кто, монстердзьею, зробивъ васъ паномъ, якъ не Податковскій?

Григорій (*въ роздраженнью*): Слухай, я обѣцявъ тобѣ двѣ сотки. Не двѣ, а чотыри, шѣсть дамъ тобѣ, покинь лишь се село. Иди въ свѣтъ и не вертай сюда бѡльше!

Писарь: Гм, монстердзьею, розумне слово — нѣбы, теґо, шѣсть сотокъ! Я и безъ того хотѣвъ пуститися где-інде, бо, по правдѣ сказавши, не варто брататися съ мужиками дур... хотѣвъ сказати, нешляхотными. Але все...

Григорій (*перерывае*): Податковскій, ты ити мусишь! Скѡлько разъ погляну на тебе, жовчъ проливаеся въ менѣ!

Писарь: Звычайно великій особы мають часто слабій нервы. Але для васъ, пане вѡйте, готовъ я пойти. И такъ часъ аванзувати, тень-теґо, часъ до золотого ковнѣра: Тѡлько грошики, грошики...

Григорій: Грошій дѡстанешъ. Иди, а мовчи якъ камѣнь. Но еще одно дѣло: Напиши до Марты, опиши все — огонь. Скажи, що грошій згорѣли, що я зѡйшовъ на дѣда. Най теперь вѡддаеся за Ивана — обоє рѡвнї! А по грошій прїйди вечеромъ. Дамъ все, лишь иди изъ села и не приходи бѡльше. (*Вѡдходитъ*).

С Ц Е Н А V.

Писарь (самъ).

Дурный хлопъ! Пару сотокъ и — такй комедіи робити. Треба тутъ стеречися, монстердзьею, „ногі за пасъ“ и — въ ноги! панье, тего. Добре говоривъ менѣ мой отецъ: не вдавайся съ хлопамі! Але шесть сотокъ — все таки гроші. Монстердзьею, треба таки пойти куда, та уже и оженитися. Теперь, поки чоловікъ молодой, то еще яко-тако, а потѣмъ? На старѣсть зле одному, безъ жѣнки, безъ дѣтей. Але, панье, добре берися до дѣла, щобы удалося вѣдразу! Варта бы, може, подумати и перебраться по сальоновому. (Оглядае себе). Капелюхъ? нѣ, добрый, чорный — еще уйде. Гм, подшевка? На подшевку никто не дивится. Фракъ? э-э! хорошій. Панъ лѣсничій певно лѣпшого не мае. Гм, панталыоны? троха короткй. Се можна до чобѣтъ. Ба, але чобѣтъ не маю! Монстердзьею, тутъ дѣра? Гм, можна залатати. Та що тамъ штаны? — Кобы въ серцю молодѣсть та краса на лиці! Але тѣлько нѣсь щось занадто червоный! Але то нѣчого. Не дивуйтеса, дѣвчата: то зъ праці, зъ ночей недоспалыхъ, зъ науки, панье, зъ науки! Дурна Марта, не булѣ то шануватися? Але, але, гм, може удасться. Що то писати? Пѣйду самъ, розкажу, а ну-ко, змѣркуе письмо носомъ и поїде за мене! А тогды о-го! дурный хлопъ дасть половину поля и гроша дасть — знаемся на тѣмъ. Нагадаюся. А якъ не схоче? То, панье, до сто кратъ тысячъ келишкѣвъ рафинованои и нерафинованои шпагатѣвки, най тамъ собѣ! Шляхцянокъ немало на свѣтѣ. Ну, женитись — то женитись! „Жень сьень, Ясю, жень сьень, жень, — нѣ одкладай зъ дня на дзень!“

С Ц Е Н А VI.

Писарь. Дѣвчата (надходять).

Дѣвчина I: А то що вамъ, пане писарь, такъ рано за селомъ и спѣваете?

Дѣвчина II: Видно еще вѣдъ вчера такіъ веселі! Певно писали цѣлый часъ, не мали часу кластися спати.

Дѣвчина III: Отъ, потанцювали бы де-що.

Писарь: Слушайте, дѣвчата, скажу вамъ новину: Будемо мати весѣлье!

Дѣвчина I: Охъ, и чіе-жъ то?

Писарь: Угадайте, чіе!

Дѣвчина II: Певно слѣпои Ганки съ глухимъ Андрухомъ!

Писарь: Ха-ха-ха! не вгадали, тего, не вгадали!

Дѣвчина I: И де жъ то весѣлье? чи въ селѣ, чи у панѠвъ?

Писарь: Монстердзьєю, певно, що у панѠвъ.

Дѣвчина III: То хіба пана лѣсничого паннунця иде замужъ?

Писарь: Гм, лѣсничій — що менѣ за панъ!

Дѣвчина II: Ну, якъ не тамъ, то певно паничъ изъ двора женится!

Писарь: Не вгадали. Весѣлье велике, въ домѣ великого пана!

Дѣвчина III: То хіба де у ясного пана?

Писарь: А такъ. У дуже ясного. Ну, вгадайте.

Дѣвчина: Хочете — скажѣть, а самі уже не вгадаемъ.

Писарь: Но то уже вамъ скажу. Женится велика особа: урядникъ, панъ Податковскій!

Дѣвчата: Ха-ха-ха!

Писарь: Монстердзьєю, чого жъ тутъ смѣятися?

Дѣвчина II: Та якъ не смѣятися зъ такого ясного панства?

Дѣвчина I: А кто жъ тотъ, що иде за васъ?

Дѣвчина II: Чи не баба Варвара, котрѣй трійцять лѣтъ тому померъ другій чоловікъ?

Писарь: Го-го-го! панна якъ мальована! Якъ писанка! Красна буде пара!

Дѣвчина I: А що красна, то разъ красна!

Писарь: Панье, хлопец хорошій, молодой! Каждая изъ васъ пошла бы за мене съ замкнеными очима. Може неправда, що? *(Спѣває):*

Зле на свѣтѣ сиротинѣ

Одиноко жити; —

Поїду хиба, причепурусъ

Та станусь жениги.

Въ мене жупанъ, камизоля,

Шаравары краснї;

Въ мене брови, въ мене очи —

Якъ тѣ зѳрки яснї.

(Хоръ дѣвчатъ):

Оженися, пане писарь, —

Буде славно пара:

Панъ урядникъ Податковскїй

И слѣпа Варвара.

(Писарь):

Чи Варварка, чи Одарка,

Кобы лишень була парка.

Кобъ не хлопка, але паня, —

Погуляемъ ажъ до раня.

Писарь: А котра менѣ за дружку, а за свѣтильничку? Чи всѣ хочете? Нѣ — не можна.

Дѣвчина I: Не простымъ дѣвкамъ бути за дружку яснѣй панѣ! Де инде свѣтилки шукайте! *(Водходять).*

С Ц Е Н А VII.

Писарь *(самъ):*

А що, не моторный хлопецъ? Хоть дивись та цѣлуй. Ха-ха-ха!...

(Завѣса спадае — конецъ третього акта).

А К Т Ъ І V.

(Сцена представляе хату Олены. Видко достатокъ).

С Ц Е Н А І.

Марта (сама одна):

Три роки минуло уже вѣдъ часу, якъ покинула я рѣдне село - три роки тяжкого горя та туги! Скѣлько слѣзъ гѣрькихъ пролила я! Скѣлько журбы пересла! Три роки ми нае якъ нема нѣ одной вѣсточки вѣдъ него. Може бути, що давно уже сыра земляця покрыва его очи, та не догадалось того мое сердце. О. Матѣнько свята, верни его на мою радѣсть, на мою потѣху!
(Плаче).

С Ц Е Н А І I.

Марта и Олена.

Олена: Що се, Марто? Чого жѣ зновъ плачешъ, дѣвонько?

Марта: Простѣть, тето, но я и сама не знаю, чого то менѣ слеза за слезою сама зѣ очей котится. И журбы менѣ нема нѣякои. При васъ менѣ лекше серцю якъ бы и при своѣй рѣднѣ, та—все таки чогось жалко.

Олена: Тобѣ важко, дитино? Може жаль тобѣ за селомъ, до своихъ?

Марта: До своихъ? Нѣ, тето, вы знаете, що вѣ моѣмъ селѣ нема нѣ одной душі щирои для мене. Тамъ лишь на цвинтари могилы мого отця и мамы — ахъ, якъ бы хотѣла я еще разъ на нихъ бути, поплакати надъ ними та поглянути на ту хату вѣ лѣсѣ, де я выросла та була колись счастливою! Бѣльше нѣчого не тягне мене до села.

Олена: Слухай, Марто, скажи, чи не була я тобѣ якъ бы рѣдна мати?

Марта: Такъ! Не зазнала я, що то есть рѣдна ненька, та при васъ я дозналася про то счастье. Вы приняли до себе сироту и були ей матерію. Нехай же васъ Богъ надгородитъ за ваше добре сердце!

Олена: А, прецѣнь ты чогось крыешься передо мною. Видно, твое сердце, дитино, неспокойне, давить его якась журба, а ты таишь то передо мною. То не добре. Оно правда, що неразъ не найдешь собѣ вѣд- рады, тай другій не дастъ ей тобѣ, та все таки крытиса зѣвсѣмъ—то годѣ! Серце потребуе выговоритиса, тогды ему и полекшае. Вѣрь менѣ, я тѣлько лѣтъ уже жию на свѣтѣ и не одну журбу перебула.

Марта: Простѣтъ сиротѣ, если може чѣмъ не вгодила. Та вѣрьте, нема у мене инчой журбы, кромѣ той, про яку добре знаете. Уже три роки минае, якъ нема нѣякой вѣстки...

Олена: Вѣдъ Ивана? Не журися, Марто. Богъ поверне его здоровымъ. Загнали его въ далекій край вѣдъ рѣднои землѣ и не такъ легко писати. Але не бѣйся — вѣдъ поверне. Будетъ еще разомъ счастливи, маєте красный грѣшь...

Марта: Тето! Я радо вѣддала бы всѣ грошѣ, кобы лишень Иванъ вернувъ. Бо жъ и тѣ грошѣ не мало менѣ завдають журбы. Въ чужихъ рукахъ всяко съ ними може бути. А якъ бы я осталася совсѣмъ безъ гроша, то, кто знае, чи и Иванъ не вѣддурався бы сироты безъ даху и куска хлѣба...

Олена: Що жъ, ты такъ мало вѣришь его любви?

Марта: О нѣ, вѣдъ мене любить — я знаю. Вѣдъ за мене готовъ и въ огонь пѣйти. Але я сама не хотѣла бы и не мала бы силы завязати его вѣкъ собою, тягаремъ стати для него.

Олена: И тутъ немудра твоя журба. Грѣшь твоѣй не пропаде такъ легко. Чей же твоѣй стрый не буде

такимъ лихимъ чоловѣкомъ, якъ тобѣ здаеся. Если хотѣвъ вѣдати тебе за якогось писаря, и то хиба зъ заслѣпленья. Може гадавъ, що такъ забезпечить тобѣ счастье и зробить тебе панею. Ничого въ томъ еще страшного, если съ початку не хотѣвъ бѣльше дати, якъ десять сотокъ. Мавъ розумъ: если бы пропала часть грошей, то все еще лишилося бы щось для тебе. Сама знаешъ, що на селѣ не дуже пытають за любовь — дѣвчина иде, куда прикажутъ, де бѣльше майна; тому не дивно, що и съ тобою такъ хотѣли зробити. Перетерпи еще, верне Иванъ и все мине. Выдержи еще при менѣ, я тобѣ рада: ты заходилася широм коло мене, то-жъ и я буду тобѣ матерію.

Марта (*цѣлуе въ руку*): О, тето, втихомирили вы мое сердце. Най моя мамуся, котрой я и не знала, та батько тамъ на небѣ вымолятъ вамъ вѣчну плату! (*За сценою чути голосъ Податковскаго*: Гм, тень-тего. чи ту мешкае пані Гелена Задорожна?)

Олена: Маешъ! певно щось изъ суду. (*Иде до дверей и вѣдчинае*). Тутки, тутки.

С Ц Е Н А III.

Тѣ сами и Писарь.

Писарь (*прямо до Марты*): Тень-тего, панно Марто, прецѣнь, монстердзьею, маю то счастье, гм, якъ то кажутъ, пѣсля параграфа 715, повитати... (*увидѣвши Олену*) А-а! то певно тета. Маю честь, монстердзьею, представитися: есмь Янъ, панье тего, якъ ся каже, Податковскій, депендентъ у заступника депендента нотаріального панье, тего пѣсля параграфа 715 уставы, гм, ага! бувшій актуальный діетаріушъ староства.

Олена: Э, та що тамъ морочите: чула я уже про васъ и багато и всяке.

Писарь: То рѣчь ясна: моя слава яко правника и, монстердзьею, бувшого актуального діетаря въ староствѣ есть пѣсля параграфа 715 широко звѣстна.

Марта: Що жъ привело васъ такъ далеко и якъ вы до насъ трафили?

Писарь: Якъ, мостердзьею, пѣсля параграфа 715 трафивъ? Гм, панно Марто, tego, сердце, за выбаченьемъ панй тѣтки добродѣйки, сердце мое вело мене. На крылахъ летѣвъ я, щобы, тень - tego, поклонитися и уцѣлувати ручки панны.

Марта. Не забувайтесь, пане писары! Вы може забули. якъ скѣнчилися вамъ вашй поцѣлунки тогды тамъ, при керницѣ...

Писарь (*до себе*): Овъ, кепско! А тутъ еще тота стара дранка, панье, псуе интересъ! (*голосно*): Панна Марта, здаеся, tego, забулася. То бувъ певно мѣй старшй братъ, котрый, панье, tego, померъ шѣсть рокѣвъ тому назады!

Марта: Може бути. А тѣлько вѣнъ хиба мусѣвъ зъ гроба встати: бо ледви три роки минули, вѣдколи я вѣдъучила его залицянокъ поганыхъ. Але рада бы я знати, що васъ сюда принесло, бо для цѣлованья рукъ певно не занесло васъ ваше сердце такъ далеко.

Писарь: Двѣ сумнй новины приношу, панье, tego, але и они могутъ пѣсля параграфа 715, монстердзьею, змѣнитися въ радѣсть...

Марта: Що такого, кажйтъ скорше!

Писарь: Гм, ажъ жалъ стискае сердце... але, гм, що треба, то треба. Обовязокъ! Го - го, обовязокъ пѣсля параграфа 715.

Олена: Та говорйтъ, не мучьте, киньте вашй дурнй штуки.

Писарь: (*скоро*) За перепрошеньемъ панй тѣтки добродѣйки, хотѣвъемъ сказати: дядько панны Марты погорѣвъ до - чиста, а притѣмъ панье, tego, погорѣли всѣ грошй панны Марты!

Марта: Ой, Боже мѣй, за що се така кара?! (*плаче*)

Писарь: (*до себе*) Го го, половина дѣла уже готова!

Олена: Божа воля, Марто. Не убивайся, не плачь, дитинко *(до писаря)*. А що дальше еще маете сказати пане писарь?

Писарь: По правдѣ сказати, друга рѣчь, монстердзѣю, — дрѣбниця. Слово гонору — и говорити не варто. Отъ, того, панье, прійшло письмо изъ суду, що той волоцюга Иванъ, що служивъ колись уотця панны Марты, померъ при войску.

Марта: Иванъ?! *(плаче)*.

Писарь: Не велика, слово, того, шкода. Хлопъ — хлопомъ!

Марта: Бѣдна жъ моя головонько, кто жъ ся займе мною? Кто змилосердится надъ одною, опущенною?..

Писарь: *(до себе)* Пора теперъ кувати желѣзо поки горяче. *(Голосно):* Панно Марто, тень-того, несчастье се невелике, если бы, монстердзѣю, я забуваючи на давне, панье, пѣсля параграфа 715, поводячися серцемъ, самъ заофѣрувавъ руку паннѣ Мартѣ. Гм, заразы найшлася бы помѣчь и опѣка? А що, чи не слушне мое слово?

Марта: Що? пѣдлый чоловѣче! Ты смѣешь такъ вѣдзыватьсь до мене? Прочь менѣ зъ очей!

Писарь: Поволи, панье, того! Не досыть, що я, урядникъ, хочу усчастливити васъ, хлопку, панье, того, то еще мене шкалюете? А параграфъ 715 уставы касаційной що? Уже упали крылонька! Доки були грошѣ, то еще... а теперъ нема чого дутися.

Олена: Мовчѣть! Давно уже повинна бы я васъ выкинути за дверѣ, та никто еще изъ моеи хаты не пѣшовъ покривдженный. То жъ послушайте. Ты, Марто, не печалься. Три роки була ты доброю дитиною для мене. Я одна — у мене нема никого. Еще передъ лѣтами записала я сю хату и поле на церковь. Въ хатѣ буде братска читальня и дохѣдъ зъ читальнѣ и дохѣдъ зъ поля въ половинѣ пѣйде на молитву за мою грѣшну душу, а въ половинѣ на допомогу бѣднымъ громадянамъ. Та кромѣ того есть еще и вѣдложеный грѣшъ. И за

него куплю я тобѣ тоту хату, въ котрѣй ты родилася, а котру панъ продати хоче, и зложу завтра въ касѣ въ мѣстѣ, для тебе двацять чотыри сотки яко вѣно.— Чулисте, пане писарь?

Марта: Ахъ, тего, якъ же вы добрѣй для мене! Я не смогу вамъ вывдячитися, нѣ! И сказати годъ, що серце чуе.

Писарь (*до себе*): Маешь, тего, стара вѣдьма по-псувала дѣло!

Марта: Та що менѣ зъ майна, коли нема уже на свѣтѣ Ивана? Для него я жила: вѣнъ бувъ потѣхою, надѣею моею, вѣнъ всѣмъ...

Писарь (*до себе*): Маешь! еще згадуе того хлопа. Дурна дѣвка: мае грѣшъ, и не пойти ей за пана, а за хлопомъ плаче. Гм, панье, смаруй хлопа, смаруй, а хлопъ хлопомъ!

Олена: Не побивайся, Марто, то ще не знати.

Писарь (*до себе*): Диви, куда пре баба. Чи не прійдеся дати ногамъ знати? О-то дѣдьча мама! (*голосно*): Ласкава панї тѣтко, добродѣйко, монстердзьею, та жъ то рѣчь певна, що сей драбъ Иванъ...

Олена: Якъ вы смѣете въ моѣй хатѣ такє говорити о честныхъ людяхъ?

Марта (*крьдъ слезы*): Не судитъ другихъ вашою мѣркою — за одного Ивана кто бы не давъ и десять Податковскихъ?

Писарь: Що, монстердзьею, то — образа гонору!

Олена: Говоритъ, що знаете, бо...

Писарь: Слово, тего, пѣсля параграфа 715 прійшло письмо зѣ суду, що той гм, поряднѣй чоловѣкъ, що бувъ за наймита у отця панны Марты, умеръ въ войску... Слово, що на смерть умеръ!

Олена: Не плачь, Марто, если вѣрити его словамъ, то треба здатися на волю Богу. Ты еще молодѣ, жаль минеся — забудешъ...

Марта: Нѣ! Не забуду я нїколи! Скорше згину, а не забуду на хвильку за него. Мы клялися на нашу

вѣрность и любовь до смерти. Не дождавсь вѣнъ побратися зѣ мною, буду я ждати ажъ поки не зойдемся зновъ на другѣмъ свѣтѣ *(плаче)*.

Писарь *(до себе)*: Э-э-э! то пусте. Поплаче, забуде и выйде за другого. Але якъ мене не хоче, то най и вѣнъ не дѣстане! Ось тобѣ за твой пальчики.

Олена: Успокойся, Марто, плачь не поможе. Дай подумати... Ктось иде...

С Ц Е Н А І V .

ТѢ САМИ И ЛИСТОНОШЬ.

Листоношь: Слава Иисусу Христу! Маєте письмо. Зѣ далекихъ сторонъ — казали на почтѣ *(выходитъ)*.

С Ц Е Н А V .

ТѢ САМИ, КРОМЪ ЛИСТОНОША.

Писарь *(до себе)*: Маешь, монстердзьею! *(вдѣтупае до дверей)*.

Марта *(взявши письмо вѣдъ листоноша, уважно розглядае надпись)*: Тетко — се жъ до мене — то певно вѣстка о смерти Ивана.

Писарь *(до себе)*: Давъбымъ на службу Божу, кобы такъ було!

Олена *(бере письмо, розкрывае, читае и голоситъ)*: Марто, Иванъ жие! И леда день верне!

Писарь *(до себе)*: Бодай васъ вхопило... Що зле-то зле *(украдкою выходитъ)*.

Марта *(здѣймае руки)*: О, Боже! слава Тобѣ, що змилосердився надомною *(закрываетъ лице руками, по хвилі)*: Тай вамъ най Богъ заплатитъ за щастливу вѣсточку... Читайте! Читайте! Кажде слово въ томъ письмѣ — то вѣдрада за довге мое горе и выплakanі слезы...

Олена: Добре, Марто. (*Читае*): „Дорога Марто! Три роки минуло, якъ полишивъ я тебе та до сего часу не мѡгъ переслати вѣстки про себе, бо я не знавъ, де ты перебуваєшь. Ажъ камраты, котрі уже вернули изъ войска до дому, донесли менѣ, що ты жиєшь и куда маю пѡслати письмо. Марто, чи не забула ты на мене? Чи не забула ты на ту послѣдню нашу встрѣчу при керницѣ та на обѣтницѣ нашій? Бо я — свѣдчуся Богомъ — не забуду на ту хвилю. Бувъ я въ битвѣ, разъ и другій и третій... кулі роилися коло мене, но ніяка не дѡткнулася — видно, твоя молитва мене хоронила. Я ставъ старшимъ, дѡставъ медаль, научився читати и писати — та все то не заступить менѣ рѡдного села. Я хотѣвъ бы полетѣти до нашихъ гѡрь, до села, до тебе! И тутъ — горы и тутъ села — та не такі чудні якъ нашій. Тай житье тутъ инакше, не наше, тай люди инчі. А теперъ, Марто, благаю тя напиши, чи не забула ты на мене? Може въ серцю нема мѣсця для мене? А якъ бы такъ було, то не скривай гѡрькою правды, най бы я не вертавъ до краю, а вертати маю леда день. Або нехай куля втихомирить мое серце! Я не вяжу тебе до себе, если твоя доля веде до тебе куда инде — най Богъ благословить! Але я жду твого письма и прошу тя, моли Бога, щоби я якъ найскорше прибувъ до тебе й мы побралися на вѣки! — Твоій Иванъ“.

— Отъ и все! И благословенні и утѣшатся тѣ, котрі плачуть. Треба Иванови вѡдповѣсти. Богъ васъ зведе и получить. А я вамъ поможу...

Марта: (*кидаючись ей на шію*): Якъ вы добрі, тетко, тай вамъ тай намъ буде добре...

(*Завѣса падае. — конецъ акту 4-го*).

А К Т Ъ V.

(Сцена якъ въ актѣ третьемъ).

С Ц Е Н А I.

Илько: (входитъ съ торбами якъ дѣдъ жебрачій, и спѣвае):

Въ счастливый часъ витаю васъ,
О, горы, о верхи!
До васъ иду и вамъ несу
Огонь святой любви.

Хотя судьба гонила мя
И торбу свѣтъ ми давъ,
Я изъ - за слѣзъ до гѣръ ся нѣстъ,
И сердцемъ тутъ взлѣтавъ.

До гѣръ, верхѣвъ, смерекъ, лѣсѣвъ,
Взлетѣти радъ я бувъ,
Щобъ середъ нихъ, тыхъ гѣръ моихъ,
На вѣки тутъ уснувъ!

Не такимъ вернути гадавъ я до рѣдного села!
Ледви рокѣвъ три якъ кинувъ я его — гадавъ, що верну
богатымъ, счастливымъ. Блукався свѣтами, шукавъ собѣ
долю, а найшовъ ей въ торбѣ тай кію жебрачѣмъ. Та-
кимъ то я вертаю до дому! И они прійдуть сюда —
може счастливій, може и вѣдцураються убогого бурлака
и не глянуть на сю торбу. Боже, змилосердися на-
мною! А прецѣнь я трудився, я кидався на вѣ стороны,
я не щадивъ рукъ... та що съ того? не велося, праця
счезала, пропадала... Теперъ я жебракомъ — а на серцю
менѣ легко... спокѣйно... Лишь тяжко дивитися на сї
нивы, на село, на верхи крѣслати, де проживъ я тѣлько
лѣтъ... Ось иде якийсь дѣдъ жебрачій... Може изъ села.
Спытаю за батька, за матѣрь. Чи прійдесе упасти до
ихъ ногъ, чи, може, земля покрыва уже ихъ кости?

СЦЕНА II.

Илько и Лесь (*входитъ яко дядз жебрачій*),

Лесь: Слава Іисусу Христу!

Илько: Слава на вѣки!

Лесь: Скажѣть, дѣдусю, що тутъ чувати въ селѣ? Кто вѣйтомъ тутъ у васъ, чи знаете?

Илько: Не знаю. Давнѣйше знавъ я се село, та довшій часъ не бувавъ я тутъ. Теперъ вертаю, та радъ бы дѣйти, бо — се мое рѣдне село.

Лесь (*до себе*): Боже, якъ вѣнъ подобный до Илька! (*Голосно*): Якъ то, вы родомъ изъ сего села? Коли жъ вы его кинули?

Илько: Нѣдавно. Ледве три роки минають, якъ насъ, трѣхъ братьѣвъ вийшло изъ села.

Лесь: Ильку, чи не пѣзнаешь мене? Се я — Лесь!

Илько: Брате, Богъ съ тобою! (*падаютъ одинъ другому въ объятя, хвиля мовчанья*). Невесела наша встрѣча! Я гадавъ, що лишъ мене дѣткнула рука Божа. Та виджу, що и тобѣ не сталося. Не судилася доля! Тяжко подумати, якъ прѣйдеся встрѣтитися съ отцемъ. Чи повѣритъ вѣнъ словамъ?

Лесь: Видно, Богъ хотѣвъ насъ покарати. Я трудився, робивъ, що мѣгъ — не було хѣсна зъ мого труда. Лихі люди украли всѣ гроші, прѣйшла слабѣсть довга, тяжка, по нѣй лишилася — торба! И приношу я теперъ сюда, що придбавъ, — най дѣбеса воля Божа!

СЦЕНА III.

Гѣ сами, Тимко и проводирь.

Проводирь: Ось и крестъ, дѣдусю, и въ долину село видно...

Тимко: Добре, дитино. Пѣдведи мене до креста — най клякну та помолюся. Три роки тому назадъ ви-

дѣвъ я его еще, а нынѣ... *(клякае пѣдѣ крестомъ и молится)*.

Илько: Се вѣнъ, се Тимко! Брате, чи то сонъ, чи на правду на каждѣмъ изъ насъ торба?

Лесь: Тихо, брате, не перебивай святой молитвы.

Тимко *(сѣдае пѣдѣ крестомъ; до проводиря)*: Дивися, дитино, на шляхъ, чи не пѣдѣдутъ тамъ якы возы зъ богатыми людъми. А я заспѣваю пѣсню и подякую Пречистойъ Матѣнцѣ, що довела мене до дому, що позволила зложити кости на рѣднѣй землѣ. *(Пригравает на лѣръ и спѣвает)*.

До Тебе, Мати, мы ся звертаемъ,
Мольбы до Тебе нашѣ плывуть;
Тебе мы молимъ, Тебе благаемъ,
На насъ нѣколи не позабуди!

Ты непорочна, свята, едина,
Вѣнецъ пречудный Божой красы;
За нами встався до своего Сына,
Его опѣку намъ упроси!

Коли жъ намъ въ тучахъ, въ грохотѣ грому,
Прійдешъ конати въ морю грѣха,
Посередѣ вихрѣвъ и хмаролому —
Най насъ осѣнитъ помѣчь Твоя!

(Пригравает на струнахъ, а по хвилѣ пытае проводиря):

А що, Гнате, не видно нѣкого?

Проводирь: Не видно. Та тѣлько два старцѣ Божѣ стоятъ кѣло насъ та слухають пѣсни-молитвы.

Тимко: Не глянуть на нихъ мой очи, не глянуть, бо зайшли на вѣки тьмою! Не глянуть и на отца рѣдного, хиба що заплачуть на его грѣбѣ.

Илько: Тимку, не старцѣ се, а мы — твой братья. Ждемо тебе оба, и всѣ, якъ ты, — жебраки!

Тимко: *(пѣдноситъ, протягает до нихъ руки)*: Се вы? Такъ, то твѣй голосъ, Ильку. Ходить сюда, най притисну васъ до сердца, най сердцемъ васъ пѣзнаю, бо мой

очи уже бѣльше на васъ не глянуть. (*Дотыкаея перше Илька*): Се ты, Ильку? Такъ стрункій якъ перше.. та на тобѣ также торба? (*опускае руки; по хвилѣ обдѣмае Леса*): И на твоѣмъ хребтѣ повисли торбы! Боже, чому рука Твоя повисла надъ нами и каждый проклятый Тобою? (*закрываетъ лице, плаче, кидаетъ до креста и молится*).

Лесь: Братья, всѣ мы уже тутъ, та лишъ тата ще нема. Всѣ мы тогды присягли, що майна не ростратимъ, що будемъ стеречи его. Чи додержали мы присяги? Може котрый изъ насъ прогрѣшивъ, може Богъ насъ карае за непослухъ отцеви?

Илько: Кленуся Богомъ, що выбивався изъ силъ, працюючи, та лихій люди роздкрала мою кервавицю. Потѣмъ занедужавъ я надовго и тяжко. Люди, котрымъ я много добраго зробивъ, мене слабого, убогого и опущеного прогнали... силъ не стало—осталася торба. Та моя совѣсть чиста.

Лесь: Ніякого хѣсна у мене не вийшло зъ того гроша, що я дѣставъ вѣдъ тата. Той грѣшь давивъ, паливъ мене. Братья, скажу вамъ по щирости: той грѣшь, що дѣстали мы вѣдъ отця, здаеся, не бувъ чистый. Якась людска кривда мусѣла на нѣмъ тяжѣти!

С Ц Е Н А І V.

Тѣ сами и Григорій (*блѣдный страшно, очи запали, вглядѣтъ неспокойный, дивится довго на встатъ; по хвилѣ опускае руки*).

Григорій: (*тихо*): Сыны мой!

Лесь: Тату, дивѣтся, се мы! Якій грошѣ дали вы намъ, що довели насъ до жебрачої торбы, що палили насъ день и нѣчь, вымотали изъ насъ душу и скальчили наше серце?

Григорій: Не витайте мене, сыны мой, нѣ. Не пѣдходѣтъ до мене. Не такихъ васъ яждавъ, не въ такой долѣ и счастью. Скажите, що сталося съ вами.

Илько: Що сталося? То вашъ грѣшъ, поданный намъ на дорогу, зробивъ насъ несчастными. За него купили мы лишъ торбу и кій жебрачій. Ось, съ тымъ майномъ мы до васъ и вертаемъ.

Лесь: Чому то грѣмъ ударивъ и спаливъ ту крамницю, котру я вѣдкрывъ за тѣ грошй, га?

Тимко: А вѣдъ чого мой очи на вѣки погасли и лишъ льють слѣзы, га?

Григорій: *(по хвилѣ):* Кто виненъ? Не вы, не вы! То Богъ за мене васъ карае. Такъ слушайте: пѣдъ крестомъ тогды давъ я вамъ грошй чужй — сирѣтску кривду. Той грѣшъ — то бувъ грѣшъ Марты! И я за той часъ зѣйшовъ на нуждаря. И ваша мати померла. Огонь, повѣнь, градъ и пошесть знищили мене, а... другимъ благословилося на каждѣмъ кроцѣ! Такъ. *(По хвилѣ):* А въ серцю нема спокою ни въ день ни въ ночи... Проститъ менѣ: я молився, щобы вы не вернули, бо сама гадка о тѣмъ була менѣ страшна. Дѣти мой, то я, вашъ отецъ, виненъ вашому несчастью. Богъ пѣмстився за кривду сирѣтску и Его проклятье буде надъ вами до суду вѣку! Бо за грѣхн отця Богъ карае и дѣтей. Идѣть гетъ вѣдси! Се мѣсце буде васъ палити, якъ мене палить. Не дотулюйтеся до мене... Идѣть гетъ, молитъ за мене Бога — бѣльше не вертайте!

Илько: Тату, най Богъ проститъ васъ, за то, що занастили свою и нашу долю. Ось тутъ ще послѣдній шелюгъ изъ тыхъ проклятыхъ грошей, *(кидае вѣдъ себе)* най сирѣтска кривда не давить. *(Звертаючися до братьѣв):* Ходѣмъ, братья, вѣдмоловати свой души. И прошеный хлѣбъ такъ не давить якъ чужа кривда! Прощайте, тату, мы все вамъ простили, най и Богъ проститъ!.. *(надають есь, кромъ Григорія, на колѣна передъ крестомъ и молятся).*

Григорій: Они молятся... А що я давъ бы за то, кобы мѣгъ хотъ разъ щиро молитися! Та нѣ, и того не можъ, нема... *(Лесь, Илько и Тимко встають).*

Лесь: Братья, тѣкаймо теперь вѣдси. Але тѣкаймо всѣ уже одною дорогою, бо одну найшли мы долю. Тату, проститъ и вы намъ.. *(падаютъ передъ Григоріемъ)*.
 Може Богъ збере насъ разомъ на другомъ свѣтѣ...
(встаютъ и входятъ).

С Ц Е Н А V.

Григорій *(самъ)*.

Пѣшли... Пѣшла моя послѣдня потѣха! Пѣшли, и цѣле житъе будутъ каратися черезъ отца, що наложивъ на нихъ таку долю. Попрашались... ще й упали до нѣгъ и — попросили у мене прощенья!... хе-хе-хе... отцемъ величаютъ, „батьку, тату“, кажутъ.. А якій же я тато? якій опѣкунъ сирѣтскій, га?... Я — Иродъ! Я — злодѣй: укравъ у сирѣтъ тай передавъ своимъ.. на гибель!... передавъ разомъ съ грѣхомъ и проклятьемъ! Я — кривоприсяжникъ: клявся крестомъ святымъ братови на смертнѣй постели, що буду для его дѣтей татомъ... лѣпшимъ якъ для своихъ... хе-хе-хе... и зломивъ присягу!... А вѣнъ все знае, все дивится, все стоитъ на очахъ... *(кричитъ)*: Николо: вѣдчепися вѣдъ мене! чого мучишь? Якій я братъ тобѣ? Я — лютый ворогы!.. Змилуйся, прости! Ты умеръ — тобѣ тамъ добре.. А я ще тутъ караюся, ще тутъ.. и тамъ — также. *(Розглядаєся доокола)*. Що се менѣ? То бѣлый день, нікого нема... Чого я лякаюся? Кругомъ такъ красно!.. *(Дивится на крестъ)* И сей тутъ крестъ!.. Чого вѣнъ тутъ? Такий великій, грѣзний! зъ цѣлого села его видно... куда не повернуся — все его виджу, все виджу съ каждого мѣсця... нікуда не сховаєшься... куда утечу? *(хоче тѣкати, та спотыкаєся и падає омльлий на краю сцены. За кулисами чути спѣвъ)*:

Кто крыль желавъ, кто все взлѣтавъ
 До гѣръ отъ - сихъ якъ мы,

Кто такъ якъ я, що нѣчь, що день,
 Вмывався все слѣзьми, —
 (Входитъ, спѣваючи, Иванъ).

С Ц Е Н А VI.

Григорій, Иванъ (спѣває).

Ахъ, той лише розскаже все
 Тобѣ, мое село,
 Якъ тяжкій днй на чужинѣ
 Прожитись довело.

Но днесъ я зновъ до васъ прійшовъ,
 О горы, раю мѣй!
 По дняхъ туги, слезахъ журбы,
 Въ душѣ наставъ спокѣй!

Такъ, наставъ спокѣй. Тутъ все було спокѣйно. Не давъ Богъ сиротѣ - бурлакови загинути середь чужихъ людей. (Оглядаєся доокола): Якъ тутъ всюда красно, красше якъ було три роки тому. А спокѣйно, а мило, Господи!.. (За сценою чути гру на сопѣльцѣ). Що се? чи чую я добре? Боже, та се сопѣлка! Такъ чудно на серцю. Кѣлько жъ то разъ гравъ я на нѣй на полонинахъ — гравъ сердечно, выгрававъ на нѣй свою душу... А Марта, бувало, все слухае — наслухатися не може..

Григорій: (лежить омльлий, будитця): Прочь, геть зъ очей!

Иванъ: Що се? (приглядаєся) То якийсь чоловѣкъ.. Може слабый, умирае.. (підходить до Григорія).

Григорій (Якъ попередно): Прочь, Николо, геть вѣдь мене!.. Пекло... Иванъ... Сама винна.. Марта..

Иванъ: Що я чую? (Підносить Григорія). Господи, та жъ се Гринько — дядько Мартусй!.. А якій страшный... змѣнений..

Григорій: Иди геть вѣдь мене! счезай!..

Иванъ: Богъ съ вами! Я — ніякого лиха вамъ не заподѣю!.. Що таке съ вами?

Григорій: *(приходить до себе; вдвляясь въ Ивана).* Кто се? Где я? *(протирає чол рукою).* Ага, то нічого! Выбачьте, менѣ часами робится слабо, но теперъ уже лѣпше. Дякую вамъ за помѣчь, Богъ съ вами. *(Помалу вѣдходить).*

С Ц Е Н А VII.

Иванъ *(самъ)*

Не пѣзнавъ мене. Та що се съ нимъ? Страшно блѣдый, перестрашенный, прибитый... Згадувавъ мене, Марту.. Дивна слабѣсть! Га, то вѣнъ розлучивъ мене съ Маргою — та я ему то давно простивъ. — Утомився я, давай вѣдпочну троха!.. та треба въ село, чѣмъ скорше до Марты.. Не надѣся она мене такъ скоро!.. *(вѣдходить на лѣво, стає на хвилию Сз правой стороны еходятъ Олена и Марта).*

С Ц Е Н А VIII.

Олена, Марта.

Марта: Тутъ у насъ таки найкрасше. Далекое все видно вѣдъ креста сего... Тутъ розсходятся три дороги — ось, та веде прямо до мѣста.

Олена: Знаю, Марто, ты все чоґось въ ту сторону споглядаешь — чи не выжидаетъ кого?

Марта: И якъ менѣ не выжидати? Кѣлько лѣтъ уже — а каждая хвиля вѣкомъ стала!

Олена: Пожди ще троха — Иванъ поверне..

Марта: И вѣщуе мое сердце, що поверне скоро, и вѣрити тому хочеса, а все непокоюся..

С Ц Е Н А IX.

Тѣ сами и Иванъ.

Иванъ *(пѣдходить до Марты):* Чоґо непокоишься?.. Вѣрь своему серцю тай — менѣ.

Марта: Иванъ! *(падаютъ одно другому въ обдѣмь).*

Олена: Слава Тобѣ, Господи!

Марта: Я все ждала тебе, Иване, все такъ само, однаково...

Иванъ: И я не змѣнися, Марто. Люблю тебе якъ любивъ колись, та ширѣйше, горячѣйше...

Марта: Пожди! *(бере его за руку и подводитъ до Олены):* Дивится, то той самый, за котрымъ я выплакала свой очи. Благословивъ мене колись отецъ стати съ нимъ подъ вѣнецъ, та не благословила мати — не було ей у мене — и тому, здаеся, и роздѣлили насъ лихй люди... Та вы, тетко, вы менѣ больше якъ мати — то жъ благословить мене, его со мною... *(клякають обѣ)* благословить сиротѣ!

(Занавѣса спадає — конецъ акта пятого).

А К Т Ъ VI.

(Сцена якъ въ первомъ актѣ).

(Хата прибрана по весельяму. На ослонѣ сидитъ Марта въ вѣнку. Коло ней Иванъ. Съ одной стороны дѣвчата, съ другой невесты, парубки, гостей весельный, бояре, музыка).

С Ц Е Н А I.

Хоръ невестъ:

Що се за калина
У полѣ зацвила?
Що се за дѣвчина
На ослонѣ усѣла?

Хоръ дѣвчатъ:

Гей калина зелененька,
Гей дѣвчина молоденька.

Гей калина процвітає —
Мартусенька ся в'нчає!

Хоръ невѣсть:

Чому жъ та калина
Головку схиляє?
Чому жъ та д'ївчина
Слѣзьми ся вмиває?

Хоръ д'ївчатъ:

Похилилась калинонька,
Бо листочки зелененьки; —
Зажурилась д'ївчинонька,
Бо не має матусеньки!

Оба хори разомъ:

Ой, не хились, калинонько,
Що доли не знаєшь; —
Не журися, д'ївчинонько,
Що мамы не маєшь!
Зацвितешъ ты, калинонько,
Ще пышно - роскôшно; —
Дастъ Богъ тобѣ, д'ївчинонько,
Ще долю утѣшну!

Першій дружба: Гей, засп'ївали сумно, ажъ серце ся крає! А на що тутъ сумувати? Див'їть музыкантъ ажъ голову зв'їсивъ, а пальцѣ рады бы потиснути струны на инчій ладъ. Ану, втнїть, та такои дробенькой, щобъ и старымъ ноги ходили! А я съ молодю п'їду першій, та такои, щобы ажъ п'їдк'овки пов'їдл'їтали (*Иде вес'їльний танецъ — коломыйка чи иншій. Гуляють: дружба съ Мартою, Иванъ съ дружкою и еще к'олька парѣ*).

Дружба (станувши передъ музыкантами):

Грае скрипка, грае басъ,
 Гей, гуляймо, кôлько насъ!
 Ну-ко, впередъ, парубки, —
 Выбиваймо въ подкôвки!
 Гопъ-чукъ, а легенько!
 Гей га, а дрôбненько!
 Выхилясомъ, выкрутасомъ,
 И за скриповъ и за басомъ!

(Музыка перестаетъ грати. Хлопцы подходятъ до дѣвчатъ.
 На передъ сцены стають Иванъ и Марта).

Марта: Иване, зôправды самъ Богъ ласкавъ для насъ. Мы зновъ разомъ и на вѣки — хибѣ одна смерть насъ розлучить! Свята то правда, що за сиротою Богъ съ калитою. Та жаль, що насъ двое сиротъ — нема нй отця нй матери! А и та, що була мамою для мене, — не могла тутъ бути... На все воля Божа!

Иванъ: И за ню дякуймо Богу, Марто. Жіймо такъ, щобы не гнѣвъ, а Его благословеньє було надъ нами. Вôднимаймо собъ вôдъ губы, а накормймъ сироту и вдовицю — а Богъ заплатитъ стократно Жаль, що нема межи нами стрья Гриня — слабый. И дивна якась слабôсть — кидаетъ нимъ та щось страшитъ... И бѣдный: зô всего великого майна осталась ему лишь хата; якъ бы не помогли добрый люди, то ложки стравы не доставъ бы!

Першій дружба: Гей, що тамъ молодята, собѣ такъ? Щось повеселѣла Марта — уже не боится пана Податковского!

Другій дружба: Добре, що-сь згадавъ. Скажу вамъ новину — а цѣкаву! Дивитъ, якъ дѣвчата уже наслухують Гей, цѣкавай, цѣкавай, — не выростете!

Одна изъ дѣвчатъ: Та говорйтъ, що-сте мали сказати!

Другій дружба: Ось, сегодня рано иду селомъ, дивлюся — веде когось жандармъ. Придивляюся... щось нѣбы знакове... підходжу близше, а то — панъ писарь Податковскій!

Першій дружба: Ничого дивного, певно при судѣ потребують якои мудрой головы и запросили пана писаря!

Другі і дружба: Добре запросили, звязавши руки ланцушкамн! Троха не по пански, але якъ треба, то треба! *(за сценою чути голосъ).*

Иванъ и Марта: А то що? що се такого? *(на сцену порушення, многи виходять).*

Голосъ за сценою: Слабѣсть напала Григорія Дер- жака передъ самими воротами.

Марта: Людоньки, внесіть его въ хату — треба ратувати...

С Ц Е Н А І І

ТѢ САМИ И ГРИГОРІЙ.

(Кѣлькоро людей вводятъ Григорія въ хату и садять на лаву. Марта также заходитъ коло него, вѣдтирає. Слабій оттирає очи).

Григорій: Тяжко менѣ, давить мене, нема спокою... День и нѣчь, вѣчно мучитися! *(розглядаєся)* Где я? тутъ въ той хатѣ?

Марта: Такъ, стрыйку, вы занедужали передъ хатою, и васъ внесли сюда. Успокойтеся — вы ще слабій!

Григорій: Прочь вѣдъ мене! Не кленіть мене, не кленіть!

Иванъ: Дядечку, кто жъ клене васъ? Мы рады вамъ неба прихилити, таже вы — стрый нашъ! А клясти — то грѣхъ. Мы васъ не кленемо, а благословимо васъ на всякій часъ!

Григорій (*пильно дивится на Івана и Марту*): Нѣ, якъ се може бути? Най дѣся, що хоче, а носити такъ дальше въ серцю годѣ. Таки скажу — може полекшае. Все скажу. Иване! Марто! (*бере ихъ за руки*). Слушайте! Я страшно окаянный грѣшникъ. Вы мене повинны проклинати день и нѣчь. Слухай, Марто, — я злакомився на твой грошй. Мене подмовивъ писарь, я перекупивъ комиссію, щобы тебе, Иване, взяли до войска Такъ. А Марту хотѣвъ я выдати за писаря, щобы лишъ не дати грошей. Не для себе хотѣвъ я ихъ, а для нихъ, дати дѣтей моихъ. Не удалося. Я не знавъ, якъ достати тѣ грошй, и зновъ Податковскій мене подмовивъ. Вѣнь подпаливъ мою хату, а грошй я напередъ уже взявъ изъ-за образа. Люди говорили, що грошй згорѣли — никто не догадувався. Але тѣ грошй пекли мене. Я не знавъ, якъ ихъ збутися. Я давъ ихъ сынамъ, выправивъ сынѣвъ зъ дому. Люди дивувалися, чому я такъ зробивъ: у насъ — кажуть — не водится така установа. Сыны пѣшли, а вернули — съ торбами. Не знали, що грошй, съ якими я ихъ выправивъ, — сирѣтска кривда. Та совѣсть мене мучила — я немавъ нй въ день нй въ ноци спокою. Передъ очима все Никола — блѣдый, страшный. Теперь все знаете. Робѣть, що хочете зо мною: прокляньте, убѣйте вѣддайте до суду — менѣ все одно! Менѣ теперь на серцю лекше!..

Иванъ: Дядьку, мы щиро простили вамъ все. Нехай и Богъ вамъ простить, и спокѣй верне вамъ до серця...

Григорій: Що? Богъ простить? Якъ простить? Я навѣтъ помолитися не мѣгъ, хоть и хотѣвъ... закамѣнѣвъ я...

Марта: Стрыйку, мы одну просьбу до васъ маемъ: лишѣтся при насъ — тутъ найдете опѣку та добре серце. Будете намъ отцемъ, а мы дѣтьми вашими, и буде намъ добре разомъ.

Григорій (*встае*): Господи, що я чую? Чи и Ты мавъ бы менѣ простити? (*Падае на колѣна*). Прости

мене несчастного, прости! Я скривдивъ сироту, для котрой Ты бувъ отцемъ, и Ты покаравъ мене за то. Та она простила — прости и Ты мою грѣшну душу!.. *(По хвили встае)* Марто, Иване, нехай васъ Богъ благословить на вѣки! А теперь, добрый люди, по̀дведѣтъ мене до церкви! Нехай и тамъ помолюся Богу та выпрошу собѣ милосердія. *(Опертый на двоихъ парубкахъ, помалу виходитъ).*

Иванъ: Богъ милосердный, карае, та дае покаянiе. Може, недовго ему ще жити на свѣтѣ, та нехай доживае вѣку въ спокою, примиренный съ Богомъ и людьми. А ты, Мартусю, я доперва по̀знавъ твое добре сердце, коли ты перша попросила дядька, щобы лишився при насъ. Забудьмо на все будьмо ему дѣтьми. А вы, люди добрый, знаете, що право повинно его покарати. Але вы видѣли его покаянiе и жаль... и такъ житье его не довге... Простѣтъ ему — нехай тайною останеся межи нами то, що мы чули вѣдь него. А его хата стоить порожна. Ось и добра нагода; я вѣдкуплю ей вѣдь Григорія и тамъ заложимо собѣ читальню. И будемъ жити въ згодѣ та правдѣ. Нехай не буде межи нами злого, нехай Богъ благословить село наше якъ одну велику родину.

Марта: И нехай благословить всю русску землю, весь русскій народъ и Русь святу!

(Уставляются все уже подчасъ словъ Ивана на передѣ сцены такъ, що на серединѣ стоить Иванъ и Марта, при нихъ дружбы и дружки — музыканты остаются на своемъ мѣсци).

Хоръ (спѣвае): Щастъ намъ Боже, и т. п.

, *(Завѣса спадае — Конецъ).*

Поклонъ Руси.

Стихотвореніе гр. В. А. Соллогуба.

Помнимъ памятные были,
Помнимъ чудные мы дни,
Чтобъ и внуки не забыли
Однокровной намъ родни.

Славой вѣнчанный великой.
За Дунай неся законъ,
Цареграда былъ владыкой
Царь Болгарскій Симеонъ.

Князя Галицкаго¹⁾ вѣру
Властью Римъ не удивилъ, —
И монахъ²⁾ въ созвѣздій сферу
Ось земли установилъ.

Былъ и день на вѣкъ позорный
Темныхъ думъ и темныхъ дѣлъ,
Гдѣ отъ челяди соборной
Свѣтлый праведникъ горѣлъ.³⁾

Былъ Хмельницкій, гетманъ бравый,
Былъ день славный навсегда,
Гдѣ зажглася надъ Полтавой⁴⁾
Русской доблести звѣзда.

¹⁾ Данила Романовича; ²⁾ Николай Коперникъ; ³⁾ Иванъ Гусь. ⁴⁾ Побѣда Петра Великаго надъ шведами въ 1709 г.

И досель живетъ преданье
 О какомъ-то чудномъ снѣ,
 О какомъ-то ожиданьѣ
 На Славянской сторонѣ,

Кто же близкаго намъ рода
 Богомъ данная глава?

Кто для братскаго народа
 Тайный символъ торжества?

Какъ не ты, о Русь святая,
 Наша дорогая Мать?
 Исполать¹⁾ тебѣ, родная,
 Въ вѣчномъ блескѣ исполать!

Путь великій совершая,
 Мы живемъ въ твоей судьбѣ,
 И теперь, къ тебѣ вызвая,
 Поклоняемся тебѣ.

Будь опорой русской вѣры,
 Будь могуча и тверда,
 Да боятся изувѣры
 Твоей силы и суда!

Крѣпкой стойкостью закона
 Мира грозный будь оплотъ,
 На свое прими ты лоно
 Всѣхъ скорбящихъ и сиротъ!

¹⁾ Это слово происходитъ отъ греческаго „ейсь поллаэти“, т. е. на многая лѣта,

Изданія Общества им. М. Качковского въ 1929-мъ году.

Вслѣдствіе пожеланій многихъ членовъ Общества, Центральный Выдѣль рѣшивъ издавати въ 1929 мѣ роцѣ книжочки, якъ то було раньше. Каждая книжечка буде составляти цѣлость на данну тему, обговоренну бѣльше широко и докладно, якъ то возможно въ журналѣ. Особливо требуются книжочки по прикладныхъ знаніяхъ, якъ сельске господарство, медицина, ремесла и пр. Книжочки и будутъ служити для поповнюваня домашнихъ библиогечокъ

Но выпускати въ 1929-мѣ роцѣ рѣвночасно и „Науку“ въ такомъ размѣрѣ, якъ въ прошлыхъ лѣтахъ, повышило бы то значно цѣну на оба изданія такъ, що, въ виду загального тяжкого положеня, многимъ членамъ булобы навѣрно непосильно платити. Въ виду того Центральный Выдѣль рѣшивъ выдавати помощности каждый мѣсяцъ одну книжочку, або въ зависимости отъ матеріяла одну большу за два мѣсяцѣ, а только разъ на три мѣсяцѣ выпускати одно число „Науки“, въ котрой яко органѣ Общества, будутъ обговорюватися бѣльше текущій дѣла и вопросы.

За послѣдніи 4 роки все сильно вздорожало, а также папѣръ, друкарскій роботы и почта. Но мимо того подписна цѣна на „Науку“ не повышалась Обществомъ, а оставалась такою, яка була назначена въ 1925-мѣ роцѣ. Тѣмъ то отчасти и обьясняется, що за послѣдніи два роки Общество докладало до „Науки“

великій суммы. Виною того также нерадивость многихъ членовъ, котры лѣтами задовжуютъ Обществу за „Науку“, календарй и др. изданія. Дальше докладати до своихъ изданій Общество не мае можности, бо и такъ уже зятягнуло значнй банковй довгы.

Въ виду сего, Центральный Выдѣль вынужденый, съ одной стороны приступити до примусового стягненя вѣтъ членовъ старыхъ довговъ, а съ другой стороны, подвысшити подписку на изданія въ 1929-мъ роцѣ.

Наше Общество не получае со стороны ніякой матеріяльной помощи, ни правительственной субсидіи, и дпятого зможе дальше вести успѣшно свою культурно-народну роботу только тогда, коли члены его будутъ сознательно и акуратно выповняти свои членскіи обовязанности, — только вспѣльными, дружными силами всѣхъ членѡвъ!

Обовязкомъ же каждого члена привлекати для Общества побѡльше новыхъ членовъ, бо въ просвѣщенію — сила. А чимъ больша та сила, тимъ близша и вѣрнѣйша побѣда межи нами свѣтла надъ темнотою, добра надъ зломъ, тимъ легче буде намъ добитись своей воли и лучшей доли.

И дпятого-то и каждый сознательный русскій чоловікъ, мущина и женщина, повинны бути членами нашего старого, многозаслуженого народного, просвѣтительного Общества, шобы своею лептою причинитись до общого народного блага.

Есть-то не только обовязокъ горожанскій, но и заповѣдь Божеска. Бо прѡсвѣтити темного и научити его добра — то больше, якъ накормити голоднаго.

Высота членского взноса и предплата изданій:

1) для членовъ въ краю — членскій взносъ 2 зл. на рѡкъ и вписового 1 зл. для новопоступающихъ. Новопринятій члены за оплату 1 зол. вписового получа-

ють членску карту; желающій же получити особну грамоту, доплачуютъ еще 50 гр. До мѣсячныхъ книжочокъ и „Науки“ доплата еще 4 зл. на рѣкъ.

2) Для членовъ въ Америцѣ — членскій взносъ дол. 1.50. — и вписового 50 центовъ для нововступающихъ членовъ; мѣсячнй книжочки и „Науку“ получаютъ члены безъ доплаты.

3) Для членовъ въ Чехословакіи — членскій взносъ 30 кч. и вписового 5 кч; мѣсячнй книжочки и „Науку“ получаютъ члены безъ доплаты.

Календарь получаютъ всѣ члены по сниженной цѣнѣ.

Для нечленовъ передплата мѣсячныхъ книжочокъ и „Науки“: въ краю 8 зл. на рѣкъ, — въ Америцѣ, 2 дол., — въ Чехословакіи 35 кч.

Предплату, а также членскій взносы необходимо присылать сейчасъ зъ горы, бо только тогда буде возможность выдавати книжочки и „Науку“.

Новопоступащій члены могутъ получать „Науку“ за прошлй лѣта по 4.50 зл., а въ переплетѣ по 6 зл. съ пересылкою; нечлены платятъ за пересылку.

Отъ Центрального Выдѣла.

**„ЗОЛОТАЯ
КНИЖОЧКА“
НАУМОВИЧ — РУССКИМ ДІТЯМ**

Есть то дѣйстно золотая книжочка. бо содержитъ золотыя слова и науки великаго нашего народнаго прѣсвѣтителя И. Наумовича въ формѣ сказокъ для дѣтей. Книжочка обнимаетъ 48 сторѣнь друку съ малюнками.

Щобы она была бѣльше приступна для читанья школьной молодѣжи и широко проникла межи нею, написана она фонетикою, якои учать теперъ въ школахъ.

Служить гарнымъ подаркомъ для школярѣвъ въ нагороду пильности.

Цѣна книжочки — 50 гр., а съ пересылкою 60 гр.

Желающій заняться розпродажею и замовляющій бѣльшу сколькѣсть, получаютъ отповѣднѣй опустъ.

Замовляти въ Обществѣ им. М. Качковскаго,
во Львовѣ, Валова ул. 14.

30 PAZ 1929

ТРЕБУЙТЕ ВЕЛИКІЙ КАТАЛОГЪ

книжного склада О-ва им. М. Качковскаго.

Содержитъ вѣнѣ великій выборъ (2500 номеровъ) рѣзнодорожныхъ книжочекъ по всѣмъ галузямъ знанья и литературы — якъ краевыхъ такъ и заграничныхъ выданъ.

Богатый выборъ отповѣдно подобранныхъ книжочекъ

по сельскому господарству,
по коопераціи и торговлѣ,
по ремеслу и рѣзнымъ техничнымъ
производствамъ.

Цѣна каталога 60 гр., съ пересылкою 90 гр.,
котрой при замовленю можна пересылати въ
письмѣ почтовыми марками. — — —